

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικό και Ιστοριοδικτικό Δελτίο της ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους: 157-158 • ΚΩΣΤΗ ΔΑΒΑΡΑ, Νέαρχος ὁ Λάτιος: 159-169 •
ΒΑΣΙΛΗ ΣΓΟΥΤΑ, Χρῶμα καὶ Ἀρχιτεκτονική: 170-180 • ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΥΝΤΑ, Κρίση
γιὰ τὸν Ἀναστάσιο Ὁρλάνδο: 181-182 • Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Πῶς βλέπουμε τὸ μνη-
μειακὸ μας παρελθὸν σήμερα: 183-192 • Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Ἀντιθέσεις μεταξὺ
Ἀστυνομίας καὶ Πιπτάκη: 193-196 • Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Ὁ Jean Leclant ἐπίτιμος
ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου: 197-199 • Πρακτικὸ Ἐκτάκτου Γενικῆς Συνελεύ-
σεως: 200-207 • Περιεχόμενα τοῦ δεκάτου ὀγδόου τόμου τοῦ *Μέντορος*: 208.

Ἐκδοτικὴ φροντίδα Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη

ISSN 1105-7181

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήνα
Fax 210 3644996 • τηλ. 210 3625531 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ • ΤΕΥΧΟΣ 77 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2005

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους

Ἡ χρονιὰ πὸν πέρασε, τὸ 2005, ἦταν πλουσιότατη σὲ ἀρχαιολογικὰ καὶ παρααρχαιολογικὰ γεγονότα. Ἀρχαιολογικὲς ἐκθέσεις, καὶ ρεσιτάλ, διαλέξεις, ὁμιλίαι, μαθήματα, ἐκδρομές, ἀνακοινώσεις, ἐπαγγελίες, καταγγελίες, ἐκδόσεις, περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ μνημειακὴ ἀρχαιότητα καὶ δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν ἄλλη ἔγνοια παρὰ μνημεῖα καὶ γλώσσα. (Δὲν παραφράζω τὴ φράση τοῦ Σολωμοῦ, θὰ ἦταν ἀνάρμοστο.)

Γιατὶ καὶ ἡ γλώσσα, μὲ ἐπίκεντρο τὴ χρῆση μονοτονικοῦ ἢ πολυτονικοῦ, ἔχει κύρια θέση στὰ δημοσιεύματα τῶν ἐφημερίδων, καθὼς λόγῳ τῆς ἀνώμαλης γέννησης τοῦ ζητήματος, ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τὴν ὑψηλὴ πολιτικὴ βάση στὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ βρισκεται.

Τὴν ἀρχαιολογικὴ δραστηριότητα τῆς χρονιᾶς μπορούμε νὰ τὴ χωρίσουμε σὲ ἀνούσια καὶ σὲ οὐσιώδη. Ἡ πρώτη κατηγορία εἶναι ἐκείνη πὸν γίνεται γνωστὴ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες καὶ ὀρισμένα περιοδικὰ πὸν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπικαιρότητα καὶ τὶς *mondanités*. Ἀναγγελίες ἀσημαντῶν πραγμάτων, ἐγκαίρια ἀπὸ πρόσωπα πὸν θὰ ἔπρεπε νὰ προσέχουν τοὺς τόπους ὅπου ἐμφανίζονται καὶ τὰ ἔργα στὰ ὁποῖα προσδίδουν κύρος μὲ τὴν παρουσία τους.

Συχνότερες ἐκδηλώσεις εἶναι, κυρίως, οἱ ἐκθέσεις παντὸς εἶδους καὶ οἱ παρουσιάσεις βιβλίων, ἑκατοντάδες κατὰ τὴ διάρκειά τῆς χρονιᾶς, μὲ ἀποκορύφωμα τὴ λαϊκὴ ἀγορὰ τοῦ πνεύματος πὸν γίνεται

στην αναπλασμένη και ένοποιημένη περιοχή του Διονυσιακού Θεάτρου. Συνειρμικά έρχεται στη μνήμη μου ή Δέκατη έκθεση ελληνικού βιβλίου που είχε γίνει, το 1946, από την Έταιρεία των Φιλότεχνων στη μεγάλη αίθουσα του παλιού μεγάρου της Αρχαιολογικής Έταιρείας. Μεταξύ των έκθεμάτων ήταν και το Παγώνι του Γιάννη Κεφαλληνού (κείμενο Ζαχαρία Παπαντωνίου), στις δύο εκδόσεις του, τη μεγάλη εις φύλλον και τη μικρή δεμένη. Μαζί είχαν έκτεθει οι ξύλινες πλάκες που είχε φιλοτεχνήσει ο καλλιτέχνης για τις εικόνες του βιβλίου. Είχε ως χρονολογία έκδοσης το 1942 και ήταν, όπως και ή φωτομηχανική ανάπτυξή του το 1990, ένα καλλιτέχνημα, πράγμα που δεν μπορούμε να ποῦμε και για την πολυτελέστερη ελληνική έκδοση των τελευταίων δεκαετιῶν.

Αν το κατόρθωμα του Παπαντωνίου και του Κεφαλληνού δεν είχε συνέχεια, αντίθετα στην έπιστήμη της Αρχαιολογίας ή πρόοδος είναι φανερή και διαρκής. Στο Έργον του 2004 που παρουσιάστηκε στις 15 Μαΐου έγινε λόγος για σημαντικές εκδόσεις της Έταιρείας κατά το 2004. Στην Έκτακτη Γενική Συνέλευση της 4 Δεκεμβρίου προστέθηκαν και νέες του 2005. Φυσικά και άλλοι Όργανομοι ή Ίδρύματα εξέδωσαν μέσα στη χρονιά αξιόλογα αρχαιολογικά βιβλία. Νομίζω όμως, ότι το σημαντικότερο βιβλίο της χρονιάς στον τομέα της αρχαιολογίας και της αρχαιογνωσίας, διεθνῶς, είναι ή έκδοσή μας αὐτῶν των ἡμερῶν, του βιβλίου του κ. Kevin Clinton, Eleusis. The Inscriptions on Stone. Documents of the Sanctuary of the Two Goddesses and Public Documents of the Deme.

B.X.Π.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Η κυρία Εῦη Παυλῶφ προσέφερε στο Αρχεῖο της Έταιρείας, όλα τὰ κείμενα και φωτογραφίες των μνημείων της Αιγίνης που είχε έκπονήσει όταν συνεργαζόταν με τον αείμνηστο Γιάννη Τραυλό για τη σύνταξη του μνημειακού χάρτη της Αιγίνης. Όπως από μακροῦ είναι γνωστό, το Αρχεῖον Τραυλού βρίσκεται από έτων στην Έταιρεία (Ο Μέντωρ 24, 1993, 2) και γίνεται εύρύτατη χρήση του από μελετητές και Ύπηρεσίες. Η προσφορά της κυρίας Παυλῶφ το συμπληρώνει σημαντικά κατά ένα τμήμα του.

ΝΕΑΡΧΟΣ Ο ΛΑΤΙΟΣ

Ὁ Νεάρχος, ὁ περίφημος ναύαρχος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἦταν Κρής (τὸ γένος μὲν Κρής), ὅπως γράφουν ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὸν ἀκριβῆ τόπο καταγωγῆς. Ὅμως οἱ μεγαλύτεροι σύγχρονοι ἱστορικοί καὶ κρητολόγοι, ὅπως ὁ Berve, ὁ Jacoby καὶ ὁ Kirsten, δέχονται ὅτι ἦταν Λάτιος, διορθώνοντας τὸ σχετικὸ λανθασμένο κείμενο Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου (λ. Λήτη).

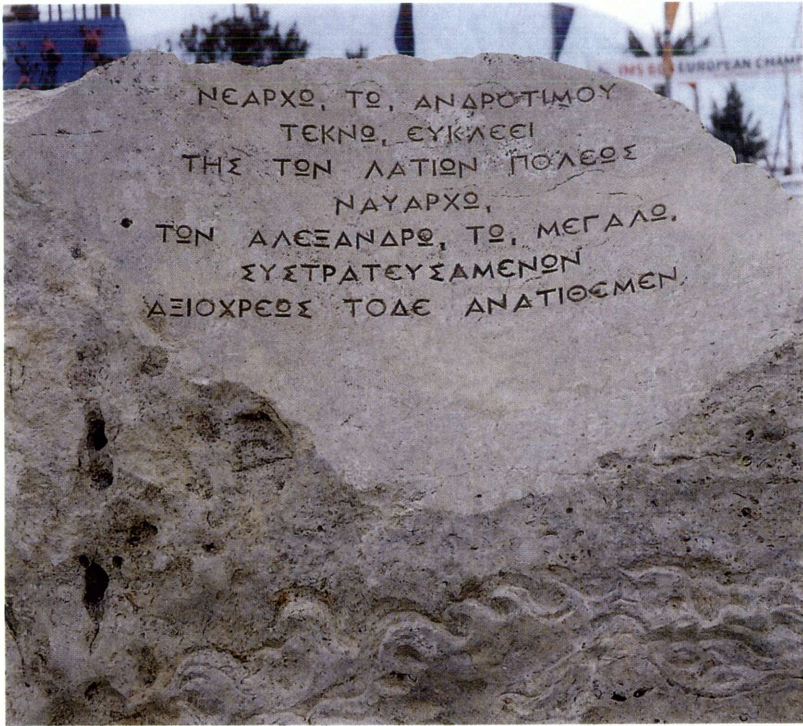
Αὐτὴ ἡ παλαιὰ ἀσάφεια εἶχε προκαλέσει ἕναν ἀνταγωνισμὸ μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς σύγχρονης Κρήτης. Τελικὰ, ἔπειτα ἀπὸ φροντίδα τοῦ γράφοντος, δικαιώθηκε ὁ Ἅγιος Νικόλαος, στὴν περιοχὴ τοῦ ὁποῖου βρισκόταν ἡ Λατὼ καὶ τὸ ἐπίνειό της, ἡ Λατὼ πρὸς Καμάρα.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ Πρωταθλήματος Ἴστιοπλοΐας ποῦ ἐγίνε τὸ καλοκαίρι τοῦ 2005 στὸν Ἅγιο Νικόλαο, ὁ Δῆμος ἀνήγειρε πρὸς τιμὴν τοῦ Νεάρχου ἕνα σεμνὸ μνημεῖο μὲ σχετικὴ ἐπιγραφή, ὅπως βλέπουμε στὴ φωτογραφία τῆς ἐπόμενης σελίδας.

Ὁ Ἀνδρότιμος, ὁ πατέρας τοῦ Νεάρχου, εἶχε ἐγκατασταθεῖ στὴν Ἀμφίπολη τῆς Μακεδονίας, ὅπου εἶχε λάβει ἕνα κτῆμα ἀπὸ τὸν βασιλέα Φίλιππο. Ἔτσι ὁ Νεάρχος θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του Μακεδόνα. Γεννήθηκε τὸ 360 π.Χ. ἀλλ' ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του δὲν εἶναι γνωστός. Ἀναφέρεται γιὰ τελευταία φορὰ τὸ 316 π.Χ. ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἀντιγόνου. Ὑπῆρξε παιδικὸς φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἐλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Περσίας ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἔμπιστους ἐταίρους τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ 334 π.Χ. καὶ διορίστηκε γιὰ τρία χρόνια σατράπης (διοικητῆς) τῆς Λυκίας καὶ Παμφυλίας. Τὸ 329/328 π.Χ. ἀνέλαβε ἄλλες πολεμικὲς ἀποστολὰς καὶ ἐγίνε καὶ χιλιάρχος τῶν ὑπασπιστῶν.

Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Νεάρχου ἄρχισε νὰ ξεχωρίζει ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἔκαμε ναύαρχο τοῦ ποτάμιου στόλου ποῦ κατεσκεύασε τὸ 326 π.Χ. στὶς ὄχθες τοῦ Ὑδάσπη (Jhelum), ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς τῆς Πενταποταμίας (Punjab) ποῦ χυνόταν στὸν Ἴνδὸ ποταμὸ, στὸ σημερινὸ βόρειο Πακιστάν.

Τὸ μνημεῖο μὲ τὴ σχετικὴ ἐπιγραφή πού ἀνήγειρε πρὸς τιμὴν τοῦ Νεάρχου ὁ Δήμος Ἀγίου Νικολάου.

Ἐκ τὴν ἀρχίζει ἡ ἀφήγησις τοῦ Νεάρχου καὶ ἡ κύρια συμβολή του εἰς τὴν ἐπικὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ πλανήτη μας.

Ἡ περιπετειώδης κάθοδος τῶν ναυσιπόρων ποταμῶν μὲ 800 πλοῖα περίπου ἕως τὸ δέλτα τοῦ Ἰνδοῦ (ὅπου καὶ ἡ γῆ ἐπώνυμος, «ἀπὸ ὅπου πῆρε τὸ ὄνομά της καὶ ἡ χώρα») κράτησε ὀκτὼ μῆνες. Μὲ τὴν ἄφιξιν εἰς τὴν Ἀραβικὴ Θάλασσαν διαλύθηκε ἡ παρανόησις πού εἶχε δημιουργηθεῖ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι διήθεν ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς κατέληγε εἰς τὸν Νεῖλον, ὅπου ὑπῆρχαν καὶ ἐκεῖ κροκόδειλοι: Νεάρχος δὲ τὸ ζητούμενον πρότερον ἐπὶ τοῦ Νεῖλου πῶθεν ἢ πλήρωσις («οἱ πηγῆς») αὐτοῦ, διδάσκειν ἔφη τοὺς Ἰνδικοὺς ποταμοὺς ὅτι ἐκ τῶν θερινῶν

ὄμβρων συμβαίνει (Ἀρρ. Ἰνδ. 6, 4 κέ.). Τὶς πηγές τοῦ Νείλου ἐπρόκειτο νὰ ἐντοπίσει πολὺ ἀργότερα ὁ Ἑρατοσθένης, ὅταν οἱ Πτολεμαῖοι προσήρτησαν τὴν Αἰθιοπία.

Κατάπληξη προκάλεσε στοὺς Ἕλληνες τὸ ὠκεάνειο φαινόμενο τῆς παλίρροιας, ἄγνωστο στὴ Μεσόγειο (Ἀρρ. Ἀνάβ. 6, 19, 1-2: ἔκπληξιν μὲν καὶ αὐτὸ οὐ σμικρὰν παρέσχε), μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καταστραφοῦν μερικὰ πλοῖα ὅταν τραβήχτηκαν τὰ νερά: ὥστε ἐπὶ ξηρῶ ἀπελήφθησαν αὐτοῖς αἱ νῆες.

Στὰ Πάταλα (τὸ σημερινὸ Brahmanabad ἢ Hyderabad) ὁ Ἀλέξανδρος ὀνόμασε τὸν Νέαρχο ναύαρχο τοῦ στόλου τῆς θαλάσσιας ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὸν κάμει διάσημο στὴν παγκόσμια ἱστορία. Ὁ Νέαρχος ἀφηγεῖται τὴ μεγαλειώδη ἐπιθυμία τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ ἐξερευνήσει τὶς ἄγνωστες παράλιες χῶρες ἀπὸ τὶς ἐκβολές τοῦ Ἰνδοῦ ἕως τὸν Περσικὸ Κόλπο καὶ τὶς ἐκβολές τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος στὴ Μεσοποταμία: πόθον μὲν εἶναι Ἀλεξάνδρω ἐκπεριπλῶσαι τὴν θάλασσαν τὴν ἀπὸ Ἰνδῶν ἔστε ἐπὶ τὴν Περσικὴν (Ἀρρ. Ἰνδ. 20, 1).

Φυσικὰ ἢ διαδρομὴ αὐτὴ ἦταν ἄγνωστη μόνο στοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου. Γιὰ τοὺς ἐντόπιους ἦταν μιὰ σημαντικὴ θάλασσα ἀρτηρία μεταξὺ τῶν προϊστορικῶν πολιτισμῶν τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Πεδιάδας τοῦ Ἰνδοῦ: σὲ σουμεριακὰ κείμενα διαβάζουμε ὅτι ἤδη οἱ ἀποστολές τοῦ γνωστοῦ Gudea τῆς Lagash (περίπου 2080-2060 π.Χ.) γιὰ ἐμπορικὰ ἀγαθὰ εἶχαν φθάσει στὸ Dilmun (Bahrain) καὶ στὴ Meluhha (Πεδιάδα τοῦ Ἰνδοῦ ἢ Πολιτισμὸς Harappa).

Ἀσφαλῶς ὁ νέος κοσμοκράτωρ ἤθελε νὰ γνωρίζει γιὰ στρατιωτικούς, ἐμπορικούς καὶ ἐπιστημονικούς λόγους τὶς δυνατότητες μιᾶς ναυτικῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὶς τόσο μακρινές Ἰνδίες. Ἔτσι, ἔπρεπε νὰ γίνῃ γνωστὴ ἢ λεπτομερῆς διαμόρφωση τῆς ἀκτῆς μὲ τοὺς κόλπους, τὰ νησιὰ καὶ τὰ ἀκρωτήρια, τὶς πόλεις, τὰ λιμάνια καὶ τὰ ἀγκυροβόλια (καὶ ὅστις κόλπος ἐσέχοι, ἐκπεριπλῶσαι τοῦτον), ἀκόμη δὲ τὰ σημεῖα ὑδροληψίας καὶ ἡ ἀγροτικὴ παραγωγή (καὶ εἴ τις ἔγκαρπος γῆ καὶ εἴ τις ἐρήμη), ὅπως καὶ ὁ φιλόξενος ἢ ὁ ἐχθρικός χαρακτήρας τῶν κατοίκων.

Ὁ ἴδιος ὁ Νέαρχος ἀφηγεῖται μὲ ἀπλὸ ἀλλ' ἐκφραστικὸ

τρόπο τῆ συζήτηση πού εἶχε μὲ τὸν βασιλέα σχετικά μὲ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ κατάλληλου γιὰ τόσο δύσκολη ἀποστολὴ ναυάρχου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξέτασε ὅλους τοὺς πιθανοὺς ὑποψήφιους καὶ τοὺς ἀπέρριψε, τοὺς μὲν οὐκ ἐθέλοντας κινδυνεύειν ... τοὺς δὲ ὡς μαλακοὺς τὸν θυμὸν («λαγόκαρδους»), τοὺς δὲ ὡς πόθον τῆς οἰκίης κατεχομένους (Ἀρρ. Ἰνδ. 20, 2-3). Τότε προσφέρθηκε ὁ ἴδιος ὁ Νεάρχος ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος στὴν ἀρχὴ δὲν ἤθελε νὰ ἐκθέσει σὲ κίνδυνο ἕναν τόσο πολύτιμο φίλο, ἔπειτα ὁμῶς τὸ ἀποφάσισε. Ἀλέξανδρος ... τὸν ... στόλον παραδοὺς Νεάρχῳ προσέταξε τὴν παραλίαν πᾶσαν παραπλεῦσαι δι' ὠκεανοῦ ... ἐπὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ (Διόδ. 17, 104, 3). Ἀθάνατη ἔχει μείνει ἡ ἀπάντηση τοῦ Νεάρχου: ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ τοι ὑποδέκομαι ἐξηγήσεσθαι («ἀναλαμβάνω νὰ ὀδηγήσω») τοῦ στόλου, καὶ εἰ τὰ ἀπὸ τοῦ θεοῦ συνεπιλαμβάνοιτο («ἐὰν θέλει ὁ Θεός»), περιάξω τοι σῶας τὰς νέας («θὰ σοῦ φέρω σῶα τὰ πλοῖα») καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔστε ἐπὶ τὴν Περσίδα, εἰ δὴ πλωτὸς τέ ἐστίν ὁ ταύτη πόντος καὶ τὸ ἔργον οὐκ ἄπορον («ἀδύνατον») γνῶμῃ ἀνθρωπίνῃ (Ἀρρ. Ἰνδ. 20, 5).

Εὐτυχῶς γιὰ τοὺς μεταγενεστέρους ὁ Νεάρχος ἔγραψε γιὰ τὸ κοινὸ ἕνα πολύτιμο βιβλίον γιὰ τὸ ταξίδι του, μὲ τίτλο *Παράπλους τῆς Ἰνδικῆς*, περιγράφοντας μὲ στρατιωτικὴ λιτότητα τὶς διαφορὲς περιπέτειες καὶ σημειώνοντας ὅλες τὶς παρατηρήσεις του. Ὁ Νεάρχος δὲν ἦταν ἐπαγγελματίας συγγραφεὺς ἀλλ' ἄνθρωπος τῆς δράσης καὶ ἔτσι δὲν ἔγραφε μὲ ρητορικὸ ἢ ποιητικὸ τρόπο, ὅπως συνήθιζαν τότε.

Τὸ βιβλίον ἀρχίζει μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ στόλου στὸν Ὑδάσπη πού ἀναφέραμε καὶ περιγράφει τὴν κάθοδο τῶν ποταμῶν, μαζὶ μὲ ὅ,τι εἶδε στὶς Ἰνδίες ἀπὸ τὴ χώρα καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ κύριο μέρος εἶναι ἡ παράλια διαδρομὴ ἀπὸ τὸν Ἰνδὸ ἕως τὰ Σοῦσα. Τὸ βιβλίον, πού φαίνεται ὅτι γράφηκε κατὰ τὰ ἔτη 320-318 π.Χ., ἔχει ὡς βάση τὸ ἡμερολόγιον τοῦ στόλου, ὅπου περιγράφεται λεπτομερικῶς μὲ λιτότητα καὶ ἀξιοπιστίαν ἢ κάθε ἡμέρα τοῦ ταξιδιοῦ μὲ ὅλα τὰ συμβάντα, τὶς ἀποστάσεις, τὸν καιρὸ, τὶς ναυτικὲς καὶ γεωγραφικὲς λεπτομέρειες καὶ ἄλλα. Τὸ βιβλίον στηρίζεται ἀκόμη στὴν πλήρη ἀναφορὰ πού ὑπέβαλε ὁ Νεάρχος στὸν Ἀλέξανδρο, ἡ ὁποία

φυλάχθηκε, ὅπως καὶ τὸ ἡμερολόγιο, στὰ αὐτοκρατορικὰ ἀρχεῖα τῆς Βαβυλωνῶνος. Δυστυχῶς τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν διασώθηκε τὸ ἴδιο ἀλλὰ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ ἄλλους συγγραφεῖς, ὅπως ἀπὸ τὸν Στράβωνα, ἀλλὰ κυρίως τὸν Ἀρριανὸν στὴν *Ἰνδική* καὶ τὴν *Ἀνάβασιν*, ποὺ περιέχουν περιλήψεις τοῦ ἀρχικοῦ ἔργου.

Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ βιβλίου βρίσκεται ἀκόμη στὶς τελείως πρωτότυπες γιὰ τὴν ἐποχὴ τους παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὴν ἀστρονομία καὶ μετεωρολογία, τὴ μορφολογία τοῦ ἐδάφους, τὴν ἐθνογραφία καὶ τὴ φυσικὴ ἱστορία, ὅπως τὴ ζωολογία καὶ τὴ βοτανολογία. Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν βέβαια σύμφωνα μὲ τις ὁδηγίες τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἄξιου μαθητῆ τοῦ Ἀριστοτέλη, ποὺ ζητοῦσε πάντοτε ἀκριβεῖς ἀναφορὲς γιὰ τὶς κατακτημένες χώρες καὶ ὀργάνωνε τὴν ἐπιστημονικὴ τους ἔρευνα.

Τελείως ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔχει ἡ περιγραφὴ τῆς χώρας καὶ τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ τῶν Ἰνδῶν, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἔρχονταν γιὰ πρώτη φορὰ σὲ στενὴ ἐπαφὴ καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπηρεάστηκε βαθύτατα, ὅπως δέχονται οἱ περισσότεροι ἐρευνητὲς, ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ μάλιστα ἡ στωικὴ. Ὁ Νέαρχος ἀναφέρει τοὺς Βραχμάνους ποὺ ἐλάμβαναν μέρος στὶς δημόσιες ὑποθέσεις καὶ συμβούλευαν τοὺς βασιλεῖς ὡς ὑπουργοί, ἐνῶ ἄλλοι μελετοῦσαν τὶς Βέδες καὶ τὸ τελετουργικὸ τῶν θυσιῶν ἢ φιλοσοφοῦσαν, ἢ ἀκόμη ἔκαναν μαντεῖες. Ὅπως γράφει ὁ Στράβων, τοὺς μὲν Βραχμᾶνας πολιτεύεσθαι καὶ παρακολουθεῖν τοῖς βασιλεῦσι συμβούλους, τοὺς δὲ ἄλλους σκοπεῖν τὰ περὶ τὴν φύσιν ... συμφιλοσοφεῖν δὲ αὐτοῖς καὶ γυναικῶν· τὰς δὲ διαίτας ἀπάντων σκληράς. Ὁ Νέαρχος ἐθαύμαζε τὴν καλὴν ὑγεία τῶν Ἰνδῶν ποὺ τὴν ἀπέδιδε στὸ καλὸ κλίμα καὶ στὴν καλὴ διατροφή, δηλαδὴ στὸ γεγονός ὅτι ἦταν σιτοφάγοι, καὶ ὅτι ἀπεῖχαν ἀπὸ τὰ οἰνοπνευματώδη, τέλος δὲ ὅτι τὰ φάρμακά τους θεράπευαν ὅλα τὰ κακά. Γιὰ τὶς γυναῖκες ἀναφέρει ὅτι γίνονταν δεκτὲς στὶς ἀσκητικὲς κοινότητες τῶν Βουδδιστῶν καὶ Ταϊνιστῶν («Jainas») (ποὺ ὑπάρχουν καὶ σήμερα), τὶς ὁποῖες ὅμως οἱ Ἰνδουιστὲς Βραχμάνοι θεωροῦσαν αἰρετικὲς.

Διαβάζουμε καὶ περιγραφὲς τῆς ἐνδυμασίας τῶν Ἰνδῶν, ὅπως τὰ σκιάδια ἢ τὸ ὕφασμα ποὺ δένουν γύρω στὸ κεφάλι, καὶ τὰ βαμβακερὰ ἢ λινὰ ἐνδύματα. Ἀκοῦμε ἐπίσης ὅτι ὑπο-

δήματα δὲ λευκοῦ δέρματος φορέουσι, καὶ ὅτι τὰ ἴχνη τῶν ὑποδημάτων ... ποικίλα καὶ ὑψηλά, τοῦ μέζονας* φαίνεσθαι (!).

Ὁ Νέαρχος περιγράφει ἀκόμη πῶς βιάσθησαν οἱ Ἴνδοι τὰ γένεια τους μὲ διάφορα χρώματα (ὅπως καὶ σήμερα!), ὥστε τὰ μὲν λευκὰ νὰ φαίνονται λευκότερα, οἱ δὲ κυανέους, τοῖς δὲ φοινικέους («κατακόκκινα») εἶναι, τοῖς δὲ πορφυρέους, ἄλλοις δὲ πρασοειδέας («πράσινα σὰν χορτάρι»). Ἀκολουθοῦν περιγραφὰς τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν στρατιωτῶν, τῶν ἵππέων καὶ τῆς ἵπποσκευῆς.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔχει ἡ περιγραφὴ τῶν παράδοξων γαμηλίων ἐθίμων, ὅπως ὅτι τὰ κορίτσια παντρεύονται χωρὶς προίκα (γαμέουσι δὲ οὔτε τί διδόντες οὔτε λαμβάνοντες) ἀλλὰ οἱ γονεῖς τους τίς δίνουν κατ' ἐκλογὴν στὸν νικητὴ σὲ κάποιο δημόσιο ἀγώνισμα, ὅπως πάλιν, πυγμαχία ἢ δρόμο (ἐκλέξασθαι τῷ νικήσαντι πάλιν ἢ πύξ ἢ δρόμον). Μὲ ἐκπληξὴ ἀκοῦμε ὅτι οἱ γυναῖκες, ἀκόμη καὶ οἱ πολὺ φρόνιμες (κάρτα σώφρονες), δὲν ἔδειχναν κακὴ διαγωγὴ προκειμένου νὰ λάβουν ὅποιαδήποτε ἀμοιβή (ἐπὶ μὲν ἄλλω μισθῷ οὐκ ἂν τι διαμάρτοιεν) παρὰ μόνον γιὰ ἓνα ἐλέφαντα (ἐλέφαντα δὲ λαβοῦσα γυνὴ μίσγεται τῷ δόντι), διότι οἱ Ἴνδοι δὲν θεωροῦν κακὸ νὰ δοθεῖ μία γυναῖκα γιὰ ἓνα ἐλέφαντα, ἀλλὰ τὸ θεωροῦν θαυμάσιο, διότι ἔτσι τὸ κάλλος τους θὰ εἶχε τὴν ἀξία ἐνὸς ἐλέφαντος (οὐδὲ αἰσχρὸν Ἴνδοι ἄγουσι τὸ ἐπὶ ἐλέφαντι μιγῆναι, ἀλλὰ καὶ σεμνὸν δοκεῖ τῆσι γυναῖξιν ἀλίην τὸ κάλλος φανῆναι ἐλέφαντος: Ἀρρ. Ἰνδ. 16, 7, 3).

Ὁ Νέαρχος ἐντυπωσιάζεται ἀπὸ τὰ παράδοξα τροπικὰ δένδρα καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν «ἰνδικὴ συκιά», τὸ τεράστιο δένδρο *bangau*, τὸ ὁποῖο ἔχει τόσο μεγάλη σκιά ὥστε νὰμποροῦν νὰ ξεκουραστοῦν ἀπὸ κάτω 10.000 ἄνθρωποι (καὶ ἂν καὶ μυρίους ἀνθρώπους ὑπὸ ἐνὶ δένδρεϊ σκιάζεσθαι: τηλικαῦτα εἶναι ταῦτα τὰ δένδρα). Ὁ Νέαρχος, ὅξυς παρατηρητὴς χωρὶς ὑπερβολές, διακρίνει ὀρθὰ ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ὀλόκληρο δάσος ἀπὸ μεμονωμένα δένδρα, ὅπως εἶναι φαινομενικά, ἀλλὰ γιὰ

* μέζονας (sic), ὄχι μείζονας!

ένα έναίσιον φυτὸ ποὺ πολλαπλασιάζεται πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις μὲ ἐναέριες ρίζες.

Ἄλλα καὶ τὸ βασιλεῖο τῶν τροπικῶν ζώων περιγράφεται ζωηρά, σύμφωνα μὲ τὸ παλαιὸ παράδειγμα τοῦ Ἡροδότου γιὰ τὴν Ἀφρική.

Ὁ Νέαρχος παραδέχεται ὅτι δὲν εἶδε ζωντανὴ τίγρη ἀλλὰ μόνο τὴ δορά της (τίγριος δὲ δορὴν μὲν ἰδεῖν λέγει Νέαρχος, αὐτὴν δὲ τίγριν οὐκ ἰδεῖν: Ἀρρ. Ἰνδ. 15, 1). Τοὺς παπαγάλους, γνωστοὺς καὶ στὸν Ἀριστοτέλη ὡς ἰνδικὰ πιτηνά, ποὺ μιμοῦνται τὴν ἀνθρώπινη φωνή, τοὺς ἀναφέρει ἐντυπωσιασμένοι: σιττακοὺς δὲ Νέαρχος μὲν ὡς δὴ τι θαῦμα ἀπηγγέεται («ἀφηγεῖται») ὅτι γίνονται ἐν τῇ Ἰνδῶν γῆ, ὁ ὁποῖος ὄρνις ἐστὶν ὁ σιττακός, ὅπως καὶ φωνὴν ἴει ἀνθρωπίνην (Ἀρρ. Ἰνδ. 15, 8). Ἀκόμη, ὅπως γράφει ὁ Στράβων, ὁ μὲν γὰρ Νέαρχος τὸ τῶν ἐρπετῶν θαυμάζει πλῆθος καὶ τὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθός τους, ἀφοῦ ἀναφέρει τὸ μῆκος τῶν δεκαἕξι πήχεων. Πολλὰ ἀφηγεῖται καὶ γιὰ τοὺς πιθήκους καὶ τοὺς ἐλέφαντες, ποὺ εἶχαν καταπλήξει τοὺς Ἕλληνες, ὅπως καὶ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποῖους τοὺς παγίδευαν καὶ τοὺς ἐξημέρωναν.

Ἡ μεγάλη ναυτικὴ περιπέτεια τοῦ Νεάρχου ἄρχισε κατὰ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου τοῦ 325 π.Χ., ἐποχὴ ἀπαγορευτικὴ γιὰ τὴ ναυσιπλοῖα γιὰ τοὺς ἀρχαίους λαοὺς τῆς Μεσογείου ἀλλὰ ἐδῶ ἐπιβεβλημένη γιὰ τὸν ἀπόπλου μετὰ τὴν κατάπαυση τῶν σφοδρῶν καὶ βροχερῶν νότιων ἀνέμων, τῶν μουσσῶνων: ὡς δὲ τὰ ἐτήσια πνεύματα ἐκοιμήθη (Ἀρρ. Ἰνδ. 21). Ὁ Νέαρχος ἐπᾶνδρωσε τὸν στόλο μὲ πληρώματα ἀπὸ τὸν στρατὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπιλεγόμενος ὅσοι τῶν θαλασσίων ἔργων δαήμενες («εἰδήμονες»), δηλαδὴ μὲ Αἰγαιοπελαγίτες, Ἴωνες, Ἑλλησπόντιους, Κύπριους ἀλλὰ καὶ Αἰγύπτιους καὶ Φοίνικες.

Ὁ ἀπόπλους ἐγίνε ὄχι ἀπὸ τὰ Πάταλα, ὅπως πιστεύεται γενικά, ἀλλ' ἀπὸ ἕναν εὐορμον λιμένα στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἰνδοῦ, ποὺ ἐπονομάστηκε Ἀλεξάνδρου λιμὴν (τὸ σημερινὸ Karachi). Λίγο δυτικότερα ἐστάθμευσε ἐπὶ δέκα ἡμέρες γιὰ ἐπισκευὲς καὶ συναντήθηκε μὲ τὸν στρατὸ ξηρᾶς τοῦ Λεοννάτου ποὺ ἐβάδιζε πρὸς Δ. Τότε ὁ Νέαρχος μετέθεσε στὸν στρατὸ ξηρᾶς ὅλους τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ἀκατάλληλους ἀπὸ τὰ πληρώματα

καὶ τοὺς ἀντικατέστησε μὲ ἱκανούς. Ἄλλιως εἶναι ἀμφίβολο ἂν θὰ εἶχε ἐπιτύχει ἢ δύσκολη αὐτῇ ναυτικῇ ἀποστολῇ.

Εἶναι δυστυχῶς ἀδύνατον νὰ ἀναφερθοῦν ἐδῶ ὅλες οἱ τρομερὲς περιπέτειες καὶ τὰ θαυμαστὰ πράγματα ποὺ συνάντησε ὁ Νέαρχος στὸ ταξίδι του. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔχει ἡ ἀνακάλυψη πραγματικὰ πρωτόγονων λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἐθνολογίας. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀφιερώνεται στὴ λιτὴ περιγραφὴ τοῦ περίπλου τῆς ἀκτῆς τῶν Ὠρειῶν, τὸ σημερινὸ Βελουχιστάν. Αὐτοὶ ἦταν ἕνας λαὸς δασύτριχος καὶ μακρυμάλλης ἱρανικῆς καταγωγῆς ποὺ ἄφηνε τοὺς νεκροὺς βορὰν τοῖς θηρίοις, σύμφωνα μὲ τὰ ἱρανικὰ ἔθιμα (Ἀρρ. *Ἰνδ.* 24, 1 κέ.). Ὁ λαὸς αὐτὸς ἀγνοοῦσε τὰ μέταλλα καὶ ὡς ὄπλισμο εἶχε ξύλινα ἀκόντια ἐξαπήχεα μὲ αἰχμὲς σκληρυμένες στὴ φωτιά. Κατοικοῦσαν στὰ βράχια τῆς ἀκτῆς ἐν καλύβαις πνιγηραῖς. Ἄφηναν τὰ νύχια τοὺς μακριὰ (δονυχας θηριώδες) καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ σχίζουν τοὺς ἰχθύας ... καὶ τῶν ξύλων ὅσα μαλακώτερα. Ὁ Νέαρχος περιγράφει πῶς συγκεντρώθηκε πλῆθος ἀπὸ αὐτοὺς γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀπόβασή του, ἐτράπησαν ὅμως σὲ φυγὴ τὴν λαμπρότητα τῶν ὄπλων ἐκπλαγέντες καὶ τῆς ἐφόδου τὴν ὀξύτητα καὶ πρὸς τῶν τοξευμάτων τε ... βαλλόμενοι, προσθέτει δὲ συγκινητικὰ ὅτι δὲν ἦταν παρὰ ἡμίγυμνοι ἄνθρωποι.

Κατάπληξη προκάλεσε στὸν στόλο ἡ πρώτη τους συνάντηση μὲ κήτεα μεγάλα ἐν τῇ ἕξω θαλάσσει, διότι οἱ κάτοικοι τῆς Μεσογείου δὲν εἶχαν ξαναδεῖ φάλαινες. Προκλήθηκε μάλιστα πανικὸς στὰ πληρώματα καὶ τὰ κουπὰ ἔπεσαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ναυτῶν. Τότε ὁ Νέαρχος ἔδωξε ὅλα του τὰ προσόντα ὡς ἀρχηγοῦ, τοὺς ἔδωσε θάρρος περιφερόμενος μέσα στὶς γραμμὲς καὶ διέταξε τὸν στόλο νὰ τεθεῖ σὲ διάταξη ναυμαχίας καὶ νὰ πλησιάσουν τὰ κήτη φωνάζοντας, σαλπίζοντας καὶ κτυπώντας τὰ κουπὰ στὸ νερό. Τότε οἱ φάλαινες τρόμαξαν καὶ καταδύθηκαν, τὰ δὲ πληρώματα ἔδωσαν αἶνον εἰς τὸν Νέαρχον τῆς τε τόλμης καὶ σοφίης.

Ἀνάμεσα στὶς ἀστρονομικὲς παρατηρήσεις τοῦ Νεάρχου στὶς νότιες αὐτὲς περιοχὲς ἦταν ὅτι τὸ μῆκος τῆς σκιᾶς μειωνόταν ἢ ἐξαφανίζόταν τὸ μεσημέρι (τὸ μέσον τῆς ἡμέρας ... ἔρημα σκιῆς πάντα), ὅσοι δὲ ἀστέρες ἦταν προηγουμένως ψηλὰ

στον οὐρανό, τώρα ήταν άόρατοι (άφανέες), είτε άνέτελλαν μόνο για λίγη ώρα οί πάλαι άειφανέες, όπως π.χ. ο Άρκετούρος, πολὺ γνωστός στους Άρχαίους.

Άλλες περιπέτειες εἶχε ο στόλος παραπλέοντας τὴν έρημική χώρα τῶν Ἰχθυοφάγων (Άρρ. Ἰνδ. 28, 2 κέ.), τὸ σημερινὸ Μακραν. Οί λαοὶ αὐτοὶ ὀνομάσθηκαν ἔτσι λόγω τῆς σχεδὸν ἀποκλειστικῆς τροφῆς τους κάτω ἀπὸ τὶς συγκεκριμένες φυσικὲς συνθήκες. Οί Ἰχθυοφάγοι ψάρευαν λίγο μὲ κατὰ τεράστια δίχτυα πλεγμένα ἀπὸ ἴνες ἀπὸ τὸν φλοιὸ τῶν φοινίκων, κυρίως ὅμως περιουπέλεγαν μὲ τὰ χέρια ψάρια καὶ ἄλλα θαλασσινὰ κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἄμπωτης. Τὰ μικρότερα ψάρια τὰ ἔτρωγαν ἀμέσως ὡμά, τὰ δὲ μεγαλύτερα, ἀφοῦ τὰ ξέραιναν στὸν ἥλιο, τὰ ἔκαναν ἰχθυάλευρα. Ἀκόμη καὶ τὰ πρόβατά τους ἔτρωγαν ξερὰ ψάρια, τὸ δὲ κρέας τους ἀποκτοῦσε καὶ αὐτὸ γεύση ἰχθυῶδη. Ἀκόμη καὶ τὶς κατοικίεις τους τὶς κατασκεύαζαν λόγω ἐλλείψεως ξυλείας ἀπὸ κόκκαλα καὶ δέρματα ψαριῶν, οί δὲ πλουσιότεροι (εὐδαιμονέστατοι αὐτῶν) ἀπὸ τὰ ὀστὰ τῶν κητῶν ποὺ ἐξέβραζε ἠ θάλασσα, τούτοισι ἀντὶ ξύλων χρεόμενοι. Τὰ καμπυλόγραμμα ὀστὰ τῶν σιαγόνων τὰ ἔβαζαν στὶς εἰσόδους ὡς πλαίσια θυρῶν.

Ὁ Νέαρχος εἶχε διάφορες δυσκολίες καὶ μὲ τὰ πληρώματα. Σὲ μιὰ περίπτωση δὲν τοὺς ἄφησε νὰ βγοῦν στὴν ξηρὰ μήπως ἐγκαταλείψουν τὸν στόλο ὑπὸ ἀθυμίας. Ἀντίθετα, σὲ μιὰ ἄλλη περίπτωση, κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ ἀποβιβασθεῖ στὴν ἔρημη νῆσο Νόσαλα, γιὰτὶ ὑπῆρχε ἡ φήμη στους ἰθαγενεῖς ὅτι ἦταν ἱερὴ νῆσος τοῦ Ἡλίου καὶ ὅποιος τὴν πατοῦσε ἐξαφανιζόταν. Ὁ Νέαρχος ἐτόλμησε πρῶτος νὰ τὸ κάμει αὐτό, καὶ ἀνάγκασε καὶ τὸ πλήρωμα, καὶ ἔτσι ἀπέδειξε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ κενὸν μῦθον ... τὸν περὶ τῆς νήσου λόγον.

Ὅταν ἔφθασαν στὴν Καρμανία ὁ Νέαρχος εἶδε ἐπιτέλους ὅτι ἡ χώρα αὐτὴ ἦταν εὐδενδρότερη καὶ εὐκαρπότερη ... καὶ ἔνυδρος ... μὲ πολλὰ ἡμερα δένδρα πλὴν ἐλαίης, ὅπως διεπίστωσε μὲ κάποια νοσταλγία, ὅπως παρατηρήθηκε.

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 325 π.Χ. ὁ στόλος ἔφθασε στὴν εἴσοδο τοῦ Περσικοῦ Κόλπου καὶ ἄρχισε νὰ παραπλέει τὴν ἀνατολικὴ ἀκτὴ του. Σὲ κάποιο σημεῖο συνάντησαν ἓναν ἄνθρωπο ποὺ φοροῦσε ἐλληνικὴ χλαμύδα ... καὶ φωνὴν Ἑλλάδα ἐφώ-

νεε. Τοῦτον οἱ πρῶτοι ἰδόντες δακρῦσαι ἔλεγον. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε χαθεῖ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοὺς ἀνέφερε ὅτι αὐτὸ ἀπέιχε πέντε μέρες δρόμο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Καρμανίας. Σύντομα ὁ Ἀλέξανδρος πληροφορήθηκε τὰ νέα καὶ ἔστειλε ἀπεσταλμένους, οἱ ὁποῖοι συνάντησαν τὸν Νέαρχο καὶ πέντε ἕξι ἄλλους ποὺ βιάδιζαν πρὸς τὸ στρατόπεδο, δὲν τοὺς ἀνεγνώρισαν ὅμως, τόσο εἶχαν ἀλλάξει ἀπὸ τὴν κόπωση (καμώωντές τε καὶ ρυπόωντες καὶ μεστοὶ ἄλμης καὶ ρικνὰ τὰ σώματα καὶ ὠχροὶ ὑπὸ ἀγρυπνίης καὶ τῆς ἄλλης ταλαιπωρίας: Ἄρρ. Ἰνδ. 34, 7).

Πολὴ συγκινητικὴ εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς συνάντησης μὲ τὸν βασιλέα, μία σκηνὴ ποὺ θεωρεῖται μοναδικοῦ κάλλους στὰ κείμενα τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος, ποὺ νόμιζε ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχαν χαθεῖ μὲ τὸν στόλο, ἀγκάλιασε τὸν Νέαρχο μὲ τὸ ἓνα χέρι καὶ ἀφοῦ τὸν τράβηξε παράμερα ἔκλαιε χωρὶς νὰ μιλᾷ (πολὺν ἐπὶ χρόνον ἐδάκρυσεν). Κατόπιν εἶπε ὅτι ὁ πόνος του μετριάζεται γιὰ τὴν ἀπώλεια ἀφοῦ σώθηκε ὁ Νέαρχος, ἀλλὰ «πὲς μου, πῶς χάθηκε ὁ στόλος καὶ ἡ στρατιά;». Καὶ ὁ Νέαρχος ἀπάντησε: ὦ βασιλεῦ, ἔφη, καὶ οἱ νέες τοι («τὰ πλοῖα σου») σῶαί εἰσι καὶ ὁ στρατός· ἡμεῖς δὲ οὔτοι ἄγγελοι τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἦκομεν. Τότε ἐδάκρυσε ἀκόμη περισσότερο ὁ Ἀλέξανδρος καὶ εἶπε ὅτι ἡ θλίψη του ἐπὶ τῇ ἀπωλείῃ τῆς στρατιῆς ἀντίρροπον γενέσθαι πάσῃ εὐτυχίῃ ... ἢ ὅτι τὴν Ἀσίαν πᾶσαν ἐκτημένος ἔρχεται. Κατόπιν ξεσπᾷ ἡ χαρὰ του καὶ εὐχαριστεῖ τοὺς θεοὺς.

Ἐπειτα ἀπὸ μεγάλες ἐορτὲς ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Νέαρχος παρεκάλεσε θερμὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ συνεχίσει τὸ ταξίδι μὲ τὸν στόλο. Ἔτσι ἔφθασε σὺς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτη τὸν Φεβρουάριο τοῦ 324 π.Χ. καὶ ἀνέπλευσε τὸν ποταμὸ Πασίπγηρ ἕως τὰ Σοῦσα, ὅπου ἔφθασε τὸν Μάρτιο. Τὸ μεγάλο ταξίδι εἶχε τελειώσει ἔπειτα ἀπὸ 109 ἡμέρες.

Στὰ Σοῦσα ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νέες ἐορτὲς, ἀπένειμε χρυσοῦ στέφανο στὸν Νέαρχο (ἐπὶ τῷ περίπλῳ τῷ ἐκ τῆς Ἰνδῶν γῆς κατὰ τὴν μεγάλην θάλασσαν ἐστεφάνωσε). Κατόπιν τὸν ἐνύμφευσε κατὰ τὰ Περσικὰ ἔθιμα μὲ τὴν κόρη τοῦ Μέντορος καὶ τῆς Βαρσίνης, ἡ ὁποία ἦταν παλαιὰ ἐρωμένη τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ὄνομα τῆς κόρης μᾶς εἶναι ἄγνωστο.

Τὸ θέρους τοῦ 323 π.Χ. ἓνας νέος στόλος ἦταν ἔτοιμος γιὰ τὴν ἐξερεύνηση τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀραβίας καὶ ὁ Νέαρχος ὀνομάστηκε καὶ πάλι ναύαρχος. Στὴ Βαβυλώνα οἱ Χαλδαῖοι ἀστρολόγοι ἦλθαν νὰ τὸν βροῦν γιὰ νὰ τοῦ ποῦν ὅτι παρατηρώντας τὰ ἄστρα εἶδαν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν ἐκτεθειμένος σὲ προσεχῆ θάνατο ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν νὰ τοῦ μιλήσουν. Ἔτσι παρεκάλεσαν τὸν Νέαρχο νὰ προειδοποιήσει τὸν βασιλέα. Ὁ Ἀλέξανδρος ταραχθῆκε ἀλλ' οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι τὸν καθησύχασαν. Ἔτσι συζήτησε μὲ τὸν Νέαρχο τὶς λεπτομέρειες τῆς νέας ναυτικῆς ἀποστολῆς ὀκτῶ μέρους πρὸ τοῦ θανάτου του.

Ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε 32 ἐτῶν καὶ ὀκτῶ μηνῶν, ἀφοῦ εἶχε βασιλεύσει δώδεκα ἔτη καὶ πάλι ὀκτῶ μῆνες. Πρόλαβε ὅμως νὰ ἀλλάξει τὴ μορφή τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

ΚΩΣΤΗΣ ΔΑΒΑΡΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- F. Jacoby, *Die Fragmente der griech. Historiker* II (Berlin 1930) 446 καὶ σποράδην.
- H. Berve καὶ W. Capelle, *RE* 16 (1935) 2131-54 λ. *Nearchos* (3) (μὲ ἄλλη βιβλιογραφία).
- E. Kirsten, *RE Suppl.* 7 (1940) 355 λ. *Lato*.
- Ἀθ. Καλογεροπούλου, εἰς *Ἱστορία Ἑλλ. Ἔθνους* Δ' (Ἀθήνα 1973) 199-202 (μὲ καλὸ χάρτη στὶς σ. 198-199).
- P. Pédech, *Historiens compagnons d'Alexandre* (Paris 1984) 159-214 (μὲ ἄλλη βιβλιογραφία).

ΧΡΩΜΑ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ*

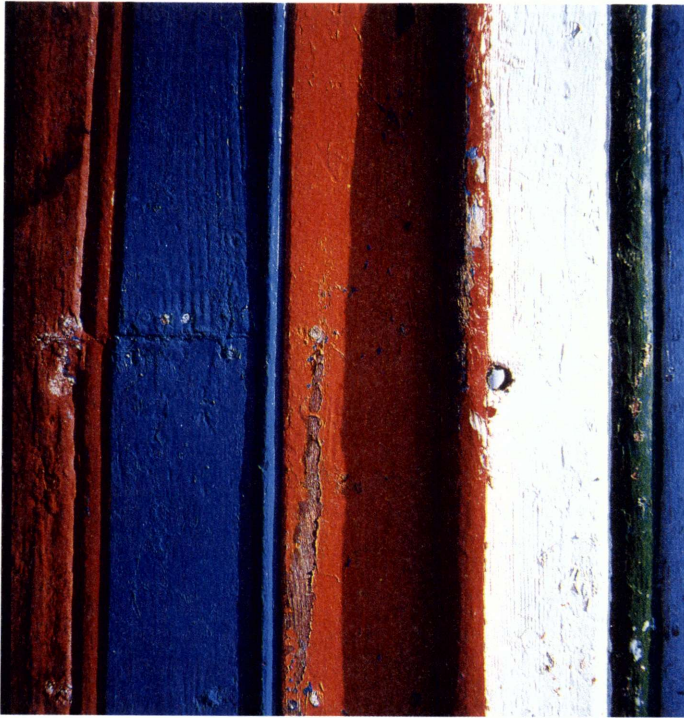
Στην αίθουσα όπου βρισκόμαστε, έργο του 'Αναστάσιου 'Ορλάνδου, ο οποίος ήταν, μεταξύ άλλων, και για πολλά χρόνια, Γενικός Γραμματέας της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας, θέλω να αρχίσω την όμιλία μου με μια δική του αναφορά στο χρώμα:

«Το χρώμα υπήρξε κατά την αρχαιότητα σπουδαίος παράγων εξέαρσεως, ζωογονήσεως και γραφικότητας της μορφής και των αναλογιών ακόμη, ενός κτιρίου. Τούτου ένεκα και άφθονος έγένητο χρῆσις αὐτοῦ ...», και παρακάτω λέει: «... με τὰ χρώματα ήθρώνετο ή αρχιτεκτονική και έσημάδευε τὸ κτίριον μέσα εις τὸν οὐρανὸν και εις τὸ φῶς τοῦ ήλίου».

Τὸ χρώμα υπάρχει παντοῦ γύρω μας, και στὸ φυσικὸ και στὸ τεχνητὸ περιβάλλον. 'Ετσι τὸ θεωροῦμε δεδομένο, ξεχνώντας την σύνθετη ἀλληλεπίδραση ποὺ δημιουργεῖ μεταξύ ἀνθρώπου και περιβάλλοντος. 'Ακόμα και ἀντικείμενα ή ρούχα, τὰ σχετίζουμε πολλὲς φορές ὄχι τόσο με τὸ ὑλικὸ τους ὅσο με τὸ χρώμα τους.

Εἴμαστε ήδη στὴν τρίτη χιλιετηρίδα και νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ξεπεράσουμε, μιὰ για πάντα, τὰ στεγανὰ περὶ βασικῶν χρωμάτων και περὶ κανόνων χρωματικῆς ἀρμονίας. Οἱ ἀναφορὲς σὲ κείμενα ὅπως τοῦ Goethe και τοῦ Schopenhauer, και σὲ μεταγενέστερες παρατηρήσεις για τὸ χρώμα ὅπως τοῦ Wittgenstein, ἔχουν ιστορικὴ μόνο σημασία. 'Εχουμε προχωρήσει ἀπὸ τότε. 'Υπάρχει πολὺ μεγαλύτερη ἐλευθερία στὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ἀξιοποιοῦμε τὲς ἀπεριόριστες δυνατότητες συνδυασμοῦ χρωμάτων. 'Ετσι δίνεται καμιά φορά ή ἐντύπωση ὅτι σὴν ἐπιλογή τῶν χρωμάτων υπάρχει ἕνα ἐλεύθερο πεδίο ὅπου ὁ κάθε ἕνας μπορεῖ νὰ ἔχει μιὰ ἐξίσου θεμιτὴ με τὸν ἄλλο ἄποψη, και ὅτι αὐτὴ ή ἄποψη δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ. 'Οτι εἶναι, δηλαδή, θέμα προσωπικοῦ γούστου. Δη-

* Απόσπασμα ἀπὸ τὴν ὀμιλία ποὺ ἐγινε σὲς 24.1.05 στὴν 'Αρχαιολογικὴ 'Εταιρεία.

1. Τὸ μπλὲ καὶ τὸ ἄσπρο τῆς Ἑλλάδας. Βάρκα.

λαδὴ ἢ γνωστὴ ρῆσις “de gustibus et coloribus non disputandum est”. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι.

Ἄρμονία μὲ διαχρονικὰ ἀπόλυτα κριτήρια πιστεύω πὼς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει. Γενιὰ μὲ γενιά, καὶ μέσα ἀπὸ καινότητες δημιουργίες, ἀλλάζουν οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ ὅπως καὶ στὴ μουσικὴ, τὸ ἀρμονικὸ, τὸ χρωματικὰ πετυχημένο κάθε ἐποχῆς, θὰ ξεχωρίσει καὶ θὰ διατηρήσει στὸν χρόνο τὴν αἰσθητικὴ του ἀξία. Ὑπάρχουν, ὅμως, πάντα καὶ κάποιοι συνδετικοὶ ἴστοι ποὺ ἐνώνουν τὴν μία ἐποχὴ μὲ τὴν ἄλλη. Ἔτσι, ὅπως μιλάμε γιὰ ἱστορικὴ συνέχεια, θὰ μπορούσαμε νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ χρωματικὴ συνέχεια διαμέσου τῶν ἐποχῶν.

Προκειμένου νὰ καταλάβουμε καλύτερα τί σημαίνει χρῶμα στὴν σύγχρονη ἀρχιτεκτονικὴ, θὰ πρέπει νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὸ συνολικὸ ἀρχιτεκτονικὸ τοπίο. Διαπιστώνουμε τὴν

ἀπελευθέρωση τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἀπὸ τὰ στυλιστικὰ δεσμὰ τοῦ παρελθόντος. Διαπιστώνουμε μιὰ ἐλευθερία στὴν ἔκφραση. Διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι καὶ πηγὴ χαρᾶς. Τὸ τρίπτυχο τοῦ Βιτρούβιου «λειτουργικότητα - ἀντοχὴ - ἀπόλαυση, δηλαδὴ χαρὰ» παραμένει πάντα ἐπίκαιρο γιὰ τὰ κτίρια ποὺ χτίζουμε.

Τί σημαίνει λειτουργικότητα καὶ τί σημαίνει ἀντοχὴ γιὰ ἓνα κτίριο, εἶναι προφανές. Ἡ ἀπόλαυση καὶ ἡ χαρὰ ποὺ μᾶς δίνει ἓνα κτίριο δὲν εἶναι κάτι ἀπτό. Εἶναι ὅμως αὐτὸ ποὺ μιλάει στὶς αἰσθήσεις μας, στὰ συναισθήματά μας καὶ στὴν ψυχὴ μας. Πολλοὶ ἔχουν προσπαθήσει καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐσωτερικὴ μας σχέση μὲ τὸ χρῶμα. Πρόσφατα ἰδρύθηκε, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀμερικανῶν Ἀρχιτεκτόνων (ΑΙΑ), ἡ Ἀκαδημία Νευροφυσιολογίας γιὰ τὴν Ἀρχιτεκτονικὴ. Σκοπὸς της, μεταξὺ ἄλλων, ἡ ἀνάλυση τῶν ἀντιδράσεων μας στὰ χρώματα, δηλαδὴ γιατί ἀντιδρούμε θετικὰ σὲ ἓνα χρῶμα, γιατί ἀρνητικὰ σὲ ἄλλο.

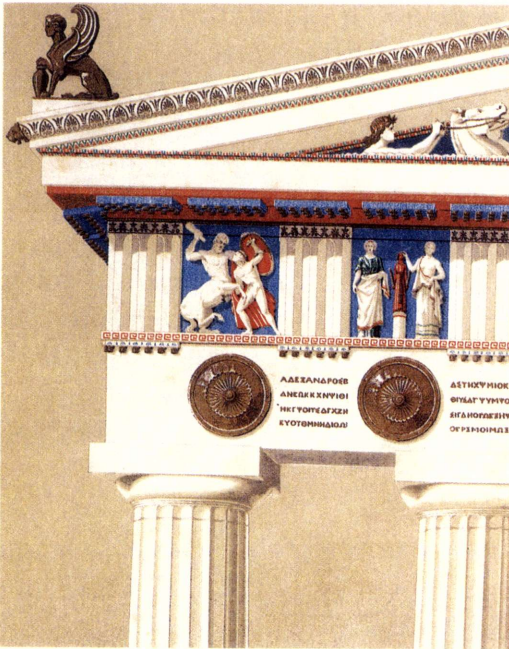
Τὸ χρῶμα, μαζὶ μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ σκιά, καὶ μαζὶ μὲ τὴν μορφὴ, δηλαδὴ τὴν πλαστικότητα τοῦ ὄγκου, ἀντιπροσωπεύουν, γιὰ μένα, τὴν πεμπτουσία τοῦ τί σημαίνει αἰσθητικὴ ἀπόλαυση στὴν ἀρχιτεκτονικὴ.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ. Ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ ἔχω διαβάσει γιὰ τὸν χρωματισμὸ τῶν ἀρχαίων μνημείων, μοῦ ἔχουν ἐντυπωθεῖ τρεῖς παρατηρήσεις.

1. Ὅτι χρῶμα σημαίνει τὸ χρῶμα ποὺ μπαίνει πάνω στὰ ὑλικά, τὸ ἐπίθετο χρῶμα. Τὰ φυσικὰ χρώματα ποὺ ἔχουν τὰ ἴδια τὰ ὑλικά συνδυάζονται βέβαια μὲ τὰ ἐπίθετα χρώματα.

2. Ὅτι τὸ χρῶμα ὑποτάσσεται στὴν αἰσθητικὴ τοῦ ἀνάγλυφου. Αὐτὸ εἶναι πολὺ οὐσιαστικό.

3. Τὴν γενικὴ ἀρχὴ γιὰ τὸν ἐγχρωμο διάκοσμο, ποὺ ἦταν ἀπλή: Ἐξωτερικὰ ὁ ἐγχρωμος διάκοσμος περιοριζόταν μόνο στὰ πάνω ἀπὸ τὰ κιονόκρανα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, δηλαδὴ τὰ φερόμενα καὶ ὄχι τὰ φέροντα. Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες γνώριζαν πολὺ καλὰ ὅτι ὁ τονισμὸς μὲ χρῶμα τῶν φερόντων μελῶν (ὅπως οἱ κίονες) ἐλάττωνε τὴν ὀπτικὴ ἱκανότητα τοῦ «βαστάζειν» τὰ ὑπερκείμενα φορτία ἄρα ἀνταγωνιζόταν τὴν ἔννοια

α

β

Ἀκρόπολη. α. Ἀναπαράσταση κατὰ Franz Kugler, ἄρκετὰ παρεμφερὴς μὲ τὴν ἀναπαράσταση τοῦ Springer. β. Ἀναπαράσταση κατὰ Bernard Loniot. Ὁ Ὀρλάνδος εἶπε ὅτι ὁ Loniot «μεγάλως» ἔσφαλε, ποὺ φόρτωσε τὴν ἀναπαράστασή του μὲ χρώματα καὶ διακόσμηση.

τῆς κατασκευαστικῆς δύναμης. Εἶναι ἓνα μάθημα γιὰ ὅλους ἐμᾶς τοὺς σημερινοὺς μελετητές.

Καὶ μία παλαιότερη ἀναφορὰ στὸν Παρθενώνα: «Ὁ ναὸς κάτω ἀπὸ τὸν βαθυγάλαζον οὐρανὸν συνεδύαζε τὰ χρώματα τῶν ἀπαλογράμμων βουνῶν πρὸς τὸν πολυφλοίσβιον Σαρωνικὸν κόλπον».

ΜΕΞΙΚΟ. Ἄν πρέπει νὰ ξεχωρίσω κάποιο κράτος γιὰ τὴ χρήση τοῦ χρώματος στὴν ἀρχιτεκτονική, θὰ ἔλεγα ἀνεπιφύλακτα ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ Μεξικό. Στὴν ἀρχιτεκτονική τοῦ Μεξικοῦ, τόσο τὴν παραδοσιακὴ ὅσο καὶ τὴν σύγχρονη, διαπιστώνει κανεὶς μιὰ ἐλευθερία στὴν χρῆση τῶν χρωμάτων καὶ μιὰ εὐρηματικότητα, ποὺ δὲν τὴν συναντᾶς ἄλλοῦ.

Ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα Barrajan ξεκίνησε ἡ εὐρύτατη χρῆση

τοῦ χρώματος στὴν σύγχρονη ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Μεξικοῦ. Ἔχουν ἀκολουθήσει πολλοὶ ἄλλοι, ὅπως ὁ Legoretta καὶ ὁ Gonzalez de Leon. Ἔχει ἐνδιαφέρον νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ Barrajan δὲν συνέθετε τὰ κτίριά του μὲ χρώματα. Αὐτὰ ἀποτελοῦσαν ἄλλη, μεταγενέστερη, διεργασία ἢ ὁποία εἶχε σχέση μὲ τὴν ἔνταξη στὸ περιβάλλον καὶ εἶχε σὰν ἀφετηρία τὴν ὑπαρξη τοῦ κτιριακοῦ ὄγκου. Ἴσως, παρ' ὅλο πὺ εἶναι παρακινδυνευμένο αὐτὸ πὺ θὰ πῶ, θυμίζει λίγο τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο χρωμάτιζαν τὰ κτίριά τους οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνες, δηλαδὴ τὸ χρῶμα ἦταν σαφῶς ἓνα πρόσθετο, ἓνα ἐπίθετο στοιχεῖο.

Τὸ θέμα εἶναι γενικότερο. Πῶς συνθέτει κανεὶς στὴ ζωγραφικὴ καὶ στὴν ἀρχιτεκτονικὴ. Πρῶτα τὴν μορφή καὶ μετὰ τὸ χρῶμα ἢ καὶ τὰ δύο μαζί;

Η ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ. Ἄς δοῦμε τώρα ποῖα εἶναι ἡ σχέση τῆς δικῆς μας ἐποχῆς μὲ τὸ μέλλον, καὶ ποῖο θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ μέλλον.

Ὁ πρῶην ἐπικεφαλῆς τῆς UNESCO Federico Mayor εἶχε εἰσαγάγει τὸν ὄρο «μνήμη τοῦ μέλλοντος», δηλαδὴ τί θὰ ποῦν οἱ ἐπόμενες γενιὲς γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὰ ἔργα μας.

Ἡ Ἐκάβη τὸ εἶχε πεῖ πολὺ ἐπιγραμματικὰ στὶς *Τρωάδες*, ὅταν ἀναρωτήθηκε: «Τώρα πὺ δὲν ὑπάρχουμε πᾶ / τώρα θὰ δεῖς τί θ' ἀρχίσουν νὰ λένε οἱ ποιητὲς γιὰ μᾶς». Τί θὰ ποῦν, λοιπόν, οἱ μελλοντικοὶ ποιητὲς, οἱ μελλοντικὲς γενιὲς γιὰ τὴν σημερινὴ ἀρχιτεκτονικὴ;

Πιστεύω ἀκράδαντα πὺς σήμερα γίνονται πολὺ σημαντικά, καὶ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις πρωτοποριακά, κτίρια. Γι' αὐτὸ ἄς εἴμαστε πὺ ἐπικεικὲς μὲ τὴν δική μας ἐποχὴ. Ἄς ἀφήσουμε νὰ τὴν κρίνει τὸ μέλλον. Νὰ μὴν ξεχνᾶμε ὅτι συχνὰ γίνεται σύγκριση μετὰξὺ τοῦ ὁποιοῦδήποτε σύγχρονου κτιρίου καὶ τῶν ἀριστουργημάτων ἄλλων ἐποχῶν. Καὶ ἐπειδὴ γίνεται συνέχεια ἀναφορὰ σὲ διατηρητέα κτίρια, νὰ θυμόμαστε ἐπίσης, ὅτι τὰ σημερινὰ διατηρητέα ἦταν πολλές φορὲς πρωτοποριακά γιὰ τὴν ἐποχὴ τους καὶ ἀμφισβητούμενα. Ἐξ ἄλλου θὰ τὸ θεωροῦσα ἀπαξιωτικὸ γιὰ τὴν δική μας τὴν ἐποχὴ, νὰ μείνουμε γνωστοί, κατὰ κύριο λόγο, ὅχι σὰν δημιουργοὶ νέας ἀρχιτεκτονικῆς ἀλλά, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὸν

Πήλιο. Τὰ ἀρχέγονα χρώματα· πορφυρὸ καὶ λουλακί.

χαρακτηρισμὸ ποὺ εἶχε κάνει ὁ Francis Fukuyama, ὡς συντηρητὲς τοῦ μουσείου τῆς ἱστορίας. Καὶ δὲν ἀναφέρομαι, βέβαια, στὸν ἀρχαῖο μας πολιτισμὸ, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι πάντα τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς κάθε δημιουργικῆς σκέψης.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ. Τὸ μέλλον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς σίγουρα δὲ θὰ μοιάζει μὲ τὸ σήμερα. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι κἀν «ἀρχιτε-

κτονικό» με τη σημερινή σημασία της λέξης. Είναι πολύ δύσκολο να προβλέψουμε αυτό το μέλλον. Η ιστορία και η εξέλιξη της αρχιτεκτονικής μέσα στο χρόνο μέχρι τις μέρες μας, μάς διδάσκει λίγα πράγματα για το πώς θα εξελιχθεί ή αρχιτεκτονική στο μέλλον. Κάποτε, σε μιὰ συνέντευξη, με ρώτησαν ποιο κτίριο θα ήθελα να είχα σχεδιάσει. Ἀπάντησα «τὸ Crystal Palace ἢ ὅποιο ἄλλο κτίριο ἀνοίξε νέους δρόμους στὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἔκφραση».

Κτίρια ποὺ ἀνοίγουν νέους δρόμους ὑπάρχουν καὶ σήμε-
ρα. Ἐνα ἀπὸ τὰ βραβεῖα Dupont Benedictus 1999 δόθηκε στὸ
κτίριο VO στὴν Ὀσάκα, ποὺ σχεδιάστηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτο-
νες Masakatsu Tokuko. Γιὰ μένα, τὸ κτίριο αὐτὸ προαναγ-
γέλλει τὸ μέλλον, ἀλλά, βέβαια, μπορεῖ καὶ νὰ κάνω λάθος.
Αὐτὸ ποὺ εἶναι σίγουρο, εἶναι ὅτι στὸ κτίριο αὐτό, ποὺ θὰ σὰς
περιγράψω με συντομία, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δένει με τὸ χρῶμα
ἢ, ἂν προτιμᾶτε, γίνεται τέχνη καὶ χρῶμα με ἓνα εὐρηματικὸ
τρόπο. Τὸ κτίριο VO χρησιμοποιεῖ φύλλα γυαλιοῦ σὰν ὀθόνη
ποὺ μετατρέπει τὴν πρόσοψή του σὲ καμβὰ ἢ Τοῖχο Μηνυμά-
των, ὅπως ἔχει ὀνομαστῆ.

Στὶς ἀπέραντες πόλεις τῆς Ἰαπωνίας, ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἐποχῶν
δὲν εἶναι ιδιαίτερα εὐδιάκριτη, γιὰ τὸ ἀστικὸ περιβάλλον
τῶν πυκνοκατοικημένων αὐτῶν πόλεων ὑπάρχει ἐλάχιστος χῶ-
ρος γιὰ δέντρα καὶ φύλλα. Ἡ πρόσοψη τοῦ Τοῖχου Μηνυμά-
των μπορεῖ ὅμως νὰ ἀλλάζει με τὶς ἐποχές. Γίνεται κόκκινη καὶ
πορτοκαλὶ τὸ φθινόπωρο, πράσινη καὶ μπλὲ τὸ καλοκαίρι καὶ
μερικὲς φορὲς ντύνεται με παραδοσιακὰ γιαπωνέζικα χρώ-
ματα γιὰ νὰ γιορτάσει ἓνα φεστιβάλ ἢ κάποιον γεγονός. Τὸ
κλειδί εἶναι τὸ σύστημα τῶν «2000 τρόπων φωτισμοῦ», ποὺ
χρησιμοποιεῖ λεπιδωτὰ κρύσταλλα στὴν πρόσοψη. Τὸ σύστη-
μα αὐτὸ ἐπιτρέπει στὸν ιδιοκτῆτη νὰ ἀλλάζει τὴν εἰκόνα τοῦ
κτιρίου κατὰ βούληση. Εἶναι μιὰ ἀπλὴ ἰδέα, καὶ σίγουρα
κάποιος θὰ τὴν προχωρήσει παραπέρα. Καὶ εἶναι καὶ τέχνη.
Ὁ ἀρχιτέκτονας χρησιμοποίησε, μεταξὺ ἄλλων, ποικίλους ἔγ-
χρωμους φωτεινοὺς σωλῆνες, τοὺς ὁποίους ἀνακάτεψε ὅπως
σὲ ἓναν πίνακα.

Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ προσόψεις καὶ τὰ κτίρια τοῦ μέλλοντος
θὰ εἶναι ὅλο καὶ λιγότερο στατικὰ καὶ ὅτι μπορούμε νὰ φαντα-

στοῦμε τὴν ἡμέρα ὅπου ἡ ἀλλαγὴ τῆς διάθεσης τοῦ χρήστη ἐνὸς κτιρίου θὰ ἀντικατοπτρίζονται σὺς διαρκῶς μεταβαλλόμενες προσόψεις, σχεδὸν ὅπως φορᾶμε διαφορετικὰ ροῦχα γιὰ διαφορετικὲς περιστάσεις, γιὰ λύπη ἢ γιὰ χαρά, τὴν ἄνοιξη ἢ τὸν χειμῶνα. Οἱ προσόψεις θὰ χρησιμοποιοῦνται, ὅλο καὶ περισσότερο σὰν μέσο ἐπικοινωνίας, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, τὸ Media Centre τοῦ Toyō Ito στὴν Ἰαπωνία καὶ ἡ Βιβλιοθήκη Eberswalde τῶν Herzog καὶ de Meuron, ποὺ καλύπτεται ἐξ ὀλοκλήρου μὲ φωτογραφίες.

ΦΩΣ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑ. Ὅλα ξεκινᾶνε ἀπὸ τὸ φῶς. Χωρὶς φῶς δὲν ὑπάρχει χρῶμα. Οἱ ἐναλλαγὲς στὸ φῶς δίνουν καὶ τὶς ἐναλλαγὲς στὸ χρῶμα. Τὰ χρώματα ἀλλάζουν, παίζουν μὲ τὸ φῶς. Εἶναι ἓνα ἀέναο, καθημερινὸ παιχνίδι τοῦ φωτὸς μὲ τοὺς ὄγκους καὶ τὸ χρῶμα.

Ἀναζητοῦμε ὁμορφιὰ καὶ εὐχαρίστηση στὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἀκριβῶς ὅπως τὶς ἀναζητοῦμε καὶ σὲ ὅλες τὶς τέχνες. Ὅμως ἡ ὁμορφιὰ στὰ κτίρια, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ὁμορφιὰ σὶνὸν κυματισμὸ τῆς θάλασσας, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ εὐχαρίστηση στὴ μουσικὴ, δὲν εἶναι ποτὲ ἡ ἴδια. Ἄν καλούσαμε ἓνα φίλο μας σὲ μιὰ συναυλία γιὰ νὰ ἀκούσουμε τὴν τάδε συμφωνία τοῦ Μότσαρτ, κι ἂν αὐτὸς μᾶς ἔλεγε «Ὅχι, εὐχαριστῶ, τὴν ἔχω ξανακούσει», θὰ τὸ βρῖσκαμε ἐπεικῶς παράξενο. Γιατὶ λοιπὸν δὲν μᾶς ἐντυπωσιάζει ὅταν κάποιος χρησιμοποιεῖ μιὰ παρόμοια ἀπάντηση ὅταν ἀναφέρεται σὲ ἓνα ἀρχιτεκτονικὸ ἔργο, δηλαδή «Ὅχι εὐχαριστῶ, τὸ ἔχω δεῖ». Ὅπως μιὰ μουσικὴ σύνθεση ποὺ δὲν τὴν ἀκοῦμε ποτὲ δύο φορές μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἔτσι καὶ ἓνα κτίριο δὲν τὸ βλέπουμε ποτὲ δυὸ φορές μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐνα κτίριο ἀλλάζει ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ βλέπουμε ἢ ἀνάλογα μὲ τὸν καιρὸ. Τὸ φῶς καὶ ἡ σκιὰ μεταβάλλουν τοὺς ὄγκους ἐνὸς κτιρίου καὶ κάνουν τὸ χρῶμα του νὰ ἀλλάζει συνέχεια.

Ἐτσι λοιπὸν, ἂν μᾶς ρωτοῦσαν «Πᾶμε νὰ δοῦμε τὶς προσόψεις τοῦ τάδε κτιρίου;» ἡ ἀπάντηση θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι «Ναί, θὰ τὸ ἤθελα πολὺ. Τὶς ἔχω δεῖ μόνο μὲ συννεφιά, ἀλλὰ ποτὲ μὲ ἥλιο ἢ μὲ καταιγίδα».

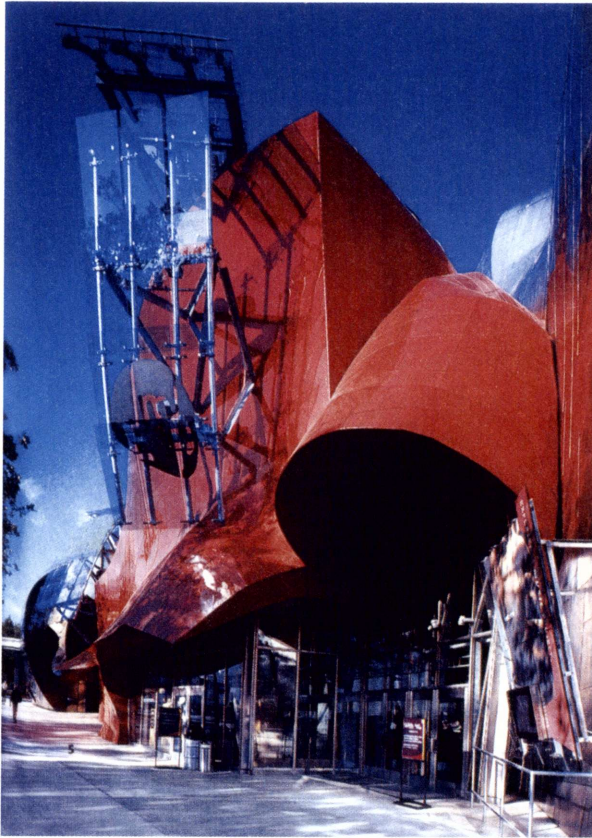

Μεταλλασόμενες προσόψεις, Πολυκατάστημα Galleria Hall στη Σεούλ.

ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ. Τα φυσικά χρώματα έχουν την τάση να σκουραίνουν με την πάροδο του χρόνου, ενώ τα βιομηχανικά χρώματα δεν αλλοιώνονται αισθητά. Τα φυσικά χρώματα αναπνέουν. Τα βιομηχανικά χρώματα αναπνέουν λιγότερο ή και καθόλου.

Τα παραδοσιακά φυσικά χρώματα ήταν αναμεμιγμένα με κοπριά και με ζωικά συνδετικά συστατικά για τό «δέσιμο» του χρώματος. Περιέχουν φυσικές πρώτες ύλες, όπως λινάρι (λινέλαιο), ρητίνη από δένδρα δαμμάρας, κερύ, φυτικά διαλυτικά και όρυκτες χρωστικές.

Και μιὰ και γίνεται αναφορά σε χρωστικές ουσίες, να ποῦμε ἀκόμα ὅτι οἱ τοιχογραφίες και οἱ εἰκόνες ποῦ προορίζονταν για

Μουσείο Σύγχρονης Μουσικής στο Seattle (Frank Gehry).

τὸ λιγοστὸ φῶς τῶν ἐκκλησιῶν, τὸ φῶς τῶν κεριῶν, ὅταν ἐκτίθενται στὸ ἔντονο φῶς ἀλλοιώνονται. Τὰ κόκκινα καὶ τὰ πορτοκαλιὰ δυναμώνουν σὰν τόνοι ἐνῶ τὰ μπλὲ σκουραίνουν.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ. Κατὰ καιροὺς θεσπίζονται κανονισμοὶ μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλονται ὀρισμένα χρώματα ἢ ὀρισμένες κατηγορίες χρωμάτων γιὰ συγκεκριμένες περιοχὲς μιᾶς χώρας. Ἔτσι στὴν Γερμανία θυμόμαστε τοὺς πολὺ αὐστηροὺς κανονισμοὺς γιὰ τὸν ἐξωτερικὸ χρωματισμὸ τῶν κτιρίων ποὺ ἴσχυσαν στὸ Μόναχο τὸν 19ο αἰῶνα καὶ στὸ Μαγδεμβούργο τὸν 20ῶ αἰῶνα.

Στὴν Ἑλλάδα ποῖος ξεχνάει αὐτὸ τὸ ἀνεπανάληπτο «αἰ προσόψεις θὰ εἶναι λευκαὶ» ποὺ μᾶς ἀνάγκαζαν νὰ γράφουμε

πάνω στα σχέδια για την έκδοση άδειων. Και πού βέβαια λίγοι τηρούσαν και, εν πάσει περιπτώσει, εύτυχως δὲν υπήρχε ὁ μηχανισμός πού θά ἔλεγε τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῆς τῆς διάταξης. Σκεφτεῖτε τὴν μονοτονία καὶ τὴν πλήξη μιᾶς πόλης ὅπου ὅλα τὰ κτίρια θὰ εἶχαν τὸ ἴδιο χρῶμα.

Καλό, λοιπόν, εἶναι νὰ μὴν ἐπεμβαίνουμε πολὺ. Ἐὰς ὑπάρχει περισσότερη ἐμπιστοσύνη στοὺς ἀρχιτέκτονες. Ποιὸς μπορεῖ, ἐξ ἄλλου, μὲ σιγουριά νὰ πεί ὅτι ἓνα κατακόκκινο κτίριο γραφείων στὴν Λεωφόρο Συγγροῦ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ κατασκευασεῖ. Μιὰ πολὺ λεπτὴ γραμμὴ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ λογοκρισία.

Μακροπρόθεσμα, ἡ μόνη λύση εἶναι ἡ παιδεία. Στὴν τέχνη καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ. Ἄλλὰ παιδεία ἀπὸ σχολικὴ ἡλικία, μὲ στόχο ὄχι μόνο τοὺς μελλοντικοὺς ἀρχιτέκτονες ἀλλὰ ὅλα τὰ παιδιά. Μόνο ἔτσι θὰ μπορέσει νὰ διαμορφωθεῖ στὸ μέλλον μιὰ κοινὴ γνώμη δεκτικὴ σὲ ποιοτικὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Εἶναι ἐντυπωσιακὸ τί ἔχει γίνει σὲ ὀρισμένα κράτη πάνω σὲ αὐτὸ τὸ θέμα. Στὴν Ἴρλανδία καὶ τὴν Αυστραλία, γιὰ παράδειγμα, ὑπάρχουν μαθήματα ἀρχιτεκτονικῆς στὸ κανονικὸ σχολικὸ πρόγραμμα. Στὸ κάτω κάτω γιὰ νὰ διδάσκεται μόνο ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ μουσικὴ;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιλέγουμε καὶ χρησιμοποιοῦμε τὸ χρῶμα ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο καταγράφεται αὐτὸ μέσα μας, ἀποτελοῦν μέρος τῆς αἰσθητικῆς μας προσωπικότητας, δηλαδὴ μέρος τοῦ αἰσθητικοῦ DNA τοῦ καθένα ἀπὸ μᾶς.

Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι τὸ χρῶμα εἶναι καθοριστικὸ στοιχεῖο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν εἶναι τὸ μόνο. Ἔχω ἤδη ἀναφερθεῖ σὲ δύο ἄλλες παραμέτρους τίς ὁποῖες θεωρῶ ὅτι ἀποτελοῦν τὸ ὑπόβαθρο πάνω στὸ ὁποῖο τοποθετεῖται κάθε χρωματικὴ σύνθεση. Ἡ μία εἶναι ἡ μορφή τοῦ ὄγκου καὶ ἡ ἄλλη τὸ φῶς καὶ ἡ σκιά. Ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἡ σύνθεση αὐτῶν τῶν στοιχείων – μορφή, φῶς, ἀλλὰ καὶ χρῶμα.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΓΟΥΤΑΣ

Ἀρχιτέκτων, πρόην Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσης Ἀρχιτεκτόνων (UIA)

ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΥΝΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟ ΟΡΛΑΝΔΟ

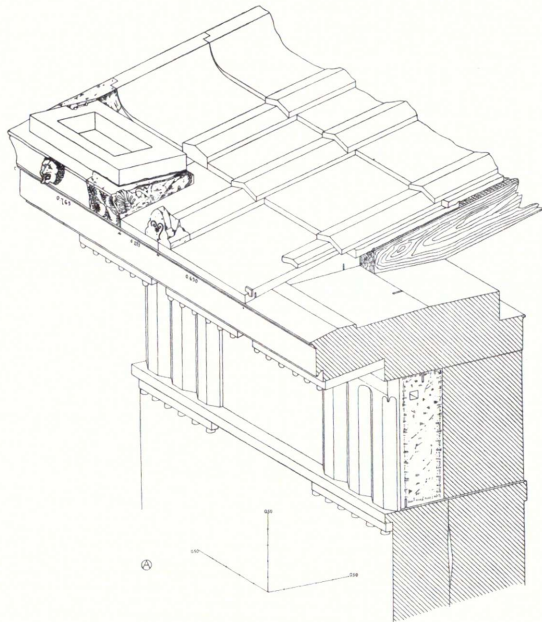
[Στὸ τεύχος 76 τοῦ Ὀκτωβρίου 2005, δημοσιεύθηκε ὁμιλία τοῦ Γεωργίου Μπακαλάκη γιὰ τὸν Χρῆστο Τσοῦντα (σελ. 120-128) καὶ κείμενο τοῦ ἴδιου τοῦ Τσοῦντα, *Αἱ Ταναγραῖαι Κόραι* (σελ. 129-140). Σὲ τοῦτο τὸ τεύχος δημοσιεύεται ἡ κρίση τοῦ Χρήστου Τσοῦντα* γιὰ τὴν ἐναίσιμο διατριβὴ τοῦ Ἀναστασίου Κ. Ὀρλάνδου (1887-1979): *Τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος*. Τὴν κρίση μᾶς ἔστειλε ὁ ἐταῖρος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεώργιος Χριστοδοῦλου καὶ τὸν εὐχαριστοῦμε. Ἐλπίζουμε ὅτι κατὰ τὶς ἀναδιφήσεις του στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Πανεπιστημίου θὰ βρεῖ καὶ ἄλλα τέτοια κείμενα ποῦ ἀφοροῦν Ἕλληνες ἀρχαιολόγους καὶ θὰ μᾶς τὰ ἀνακοινώσει].

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Τσοῦντας ὡς εἰσηγητῆς τῆς ἐπὶ διδασκατορίας ἐναίσιμου διατριβῆς τοῦ κ. Ἀναστασ. Ὀρλάνδου *Τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος* λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ κ. Ὀρλάνδος μελετήσας τὰ λείψανα τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐπέισθη, ὅτι τὰ ἀετώματα, ἡ ὀροφὴ καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ, περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἦτο γνωστόν, δύνανται ν' ἀποκατασταθῶσι σχεδὸν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος, εἰς τὴν ὑποβληθεῖσαν διατριβὴν του ὅμως πραγματεύεται μόνον περὶ τῶν ἀετωμάτων καὶ ἐν μέρει περὶ τῆς στέγης. Τὰ κυριώτερα πορίσματα αὐτοῦ εἶνε τὰ ἀκόλουθα. Ὅρίζει τὴν κλίσιν καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ τυμπάνου καὶ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ καθόλου, ὡς καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀπισθεν τοῦ τυμπάνου τοῖχου, καὶ ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξιν ἐπαετίων ἀγαλμάτων ἐκ τῶν σημείων προσηλώσεως, τὰ ὁποῖα παρατήρησεν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν ὀριζοντίων γείσων. Ἐπίσης, ὀρίζει τὴν μορφήν καὶ τὴν δι' ἀνθεμίων καὶ λωτῶν κόσμησιν

* *Πρακτικὰ Συνεδριῶν Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1914-1916)*, 18 Φεβρουαρίου 1915, σελ. 48. [Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.]

τῶν ἐπαετίδων καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ὑδρορροή τοῦ ἀετώματος δὲν ἐξετείνεται εἰς τὰς μακρὰς πλευρὰς τοῦ Ναοῦ. Ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων τὸ μεσαῖον ἦτο κατὰ τὸν Ὀρλάνδον μέγα ἀνθέμιον, τῆς στέγης δὲ ἡ κορυφαία δοκὸς εἶχε τὴν τομὴν πεντάγωνον, καὶ αἱ δύο ἐκατέρωθεν αὐτῆς τετράπλευροι· τὰ σχήματα ὡς καὶ αἱ διαστάσεις αὐτῶν ἐβεβαιώθησαν ἐκ τῶν ἐγκοπῶν εἰς τὰς ὁποίας εἰσῆρχοντο τὰ ἄκρα τῶν δοκῶν. Καθόλου τὰ συμπεράσματα τοῦ κ. Ὀρλάνδου φαίνονται πάντα ἀσφαλῆ, διότι συνάγει αὐτὰ ἐκ τῶν λίθων τοὺς ὁποίους εὔρεν εἰς τὴν σωρὸν τῶν ἑρείπιων καὶ ἀκριβῶς περιγράφει καὶ ἀπεικονίζει εἰς τὰ συνημμένα τῆ διατριβῆ σχεδιάσματα, φρονῶ δὲ ὅτι ἡ μελέτη αὐτοῦ εἶνε ἀξιολογωτάτη συμβολὴ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς γενικώτερον».

Ἡ Σχολὴ ἀποδέχεται τὴν γνώμην τοῦ κ. Τσοῦντα καὶ ἐγκρίνει παμψηφεί τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Ὀρλάνδου.

Προοπτικὴ ἀναπαράστασις γωνίας τῆς στέγης τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος στὸ Σούνιο. (Ἀναστασίου Κ. Ὀρλάνδου, Τὸ ἀέτωμα τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, *ΑΔ* 1, 1915, σ. 19, εἰκ. 13.)

ΠΩΣ ΒΛΕΠΟΥΜΕ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΑΚΟ ΜΑΣ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΣΗΜΕΡΑ

[Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι ὁμιλία τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου κατὰ τὴν ἐναρκτήρια συνεδρία τοῦ ἑβδόμου Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν (Πύργος 11 Σεπτεμβρίου 2005). Ἡ ὁμιλία θὰ δημοσιευθεῖ στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου. Ἡ ἐδῶ προδημοσίευση γίνεται μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν, τοῦ ἀκάματου Τάσου Γριτσόπουλου.

Τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας εἶναι γενικὸ καὶ ὅσα ἀναφέρονται σ' αὐτὴν εἶναι πολὺ γνωστὰ στοὺς ἐταίρους ἀπὸ παλαιότερα δημοσιεύματα. (ΠΑΕ 1988, σ. Λζ· *Ὁ Μέντωρ* 57, 2001, 1-48· 58, 2001, 49-50· 59, 2001, 109-158, 166-169· 60, 2001, 189-193· 63, 2002, 49-57, 63-65· *Τὸ Ἔργον* 2000, 127-129, 2001, 104-107). Ἐκεῖνο ποὺ εἰδικῶς θίγεται στὴν ὁμιλία θὰ ἐξεταστεῖ σὲ ἰδιαίτερη πραγματεία ὅπου θὰ ἐκτεθοῦν καὶ ἄγνωστα στοὺς πολλοὺς στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύεται ἡ ἀνεξήγητη στάση ἀρκετῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι στὸ ζήτημα].

Ὁ ἔνθεος Τάσος Γριτσόπουλος, ποὺ μᾶς συνάθροισε ἐδῶ, ἀποφάσισε ὅτι ἔπρεπε νὰ σᾶς μιλήσω μὲ θέμα «Ἀντικρίζοντας δύο θαμμένους κόσμους, Ἥλιδος καὶ Ὀλυμπίας, μὲ τὸ αἰώνιον οἰκουμενικὸν νόημά τους». Καὶ οἱ δύο τόποι δὲν μοῦ εἶναι ἄγνωστοι, γιατί ἡ ἰδιαίτερη ἱστορία τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Ἥλιδος ἀποτελεῖ γιὰ μένα, ἀπὸ πολλὰ χρόνια, εὐχάριστη καὶ διδακτικὴ σπουδὴ. Εἶχα τὴν τύχη νὰ μὲ εἰσαγάγει στὴ γνώση τῆς, πρὶν ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, ὁ πρῶτος μου προϊστάμενος Ἰωάννης Κοντιῆς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ χρόνια τοῦ πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς ἦταν Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ὀλυμπίας καὶ ἀντιμετώπιζε ἐδῶ ξένους κατακτητὲς καὶ ἐπίορκους Ἕλληνες, συλητὲς τοῦ παρελθόντος. Αὐτὲς τὶς τραγικὲς στιγμὲς τοῦ τόπου τούτου τὶς γνωρίζει ἀνάμεσά μας καλὰ ἓνας ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Κοντιῆ, ἡ παλιὰ καὶ ἀγαπητὴ συνεργάτης μου, ἐπὶ χρόνια, στὴν Ἀττικὴ, ἡ σημερινὴ Ἐφορος τῆς Ὀλυμπίας Ξένη Ἀραπογιάννη, ἡ ὁποία συνεχίζει τὸ ἔργο του μὲ τρόπο ποὺ μὲ κάνει περήφανο ποὺ μαθήτευσε κοντὰ μου. Ἀπὸ τὸν

Κοντή διδάχτηκα, ότι ή ούσία καί ή σημασία τών ἀρχαίων δέν εἶναι αὐτονόητη γιά ὄλους μας, ὅσο κι ἂν ἀπό τή στιγμή τῆς γέννησῆς μας σχεδόν, τὰ ἀρχαῖα δημιουργοῦν μέσα μας τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς περηφάνειας.

Ἐδῶ καί πολλές δεκαετίες εἶμαι ἀφιερωμένος στή μελέτη αὐτοῦ ποῦ οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου τούτου, τῆς Ἑλλάδος, ἀποκαλοῦμε ἀρχαῖα κληρονομιά μας, καί γνωρίζω πὼς εἶναι δύσκολο ἔργο ή ἀνάπτυξη τοῦ θέματος ποῦ καθορίστηκε. Ἐχοντας κάποια μικρὴ οἰκειότητα μὲ τοὺς Ἀρχαίους κρίνω ὅτι ἂν μιλοῦσα γιά τόσο σημαντικό ζήτημα θὰ ἐξέταζα τὰ πράγματα κατὰ πρωθύστερο τρόπο. Δέν εἶναι πολὺ φανερό, ἀλλὰ βρισκόμαστε, ὡς λαός, σὲ σταυροδρόμι ὡς πρὸς τὶς ἀποψεις μας γιά τὸ παρελθόν. Ἐγκαταλείψαμε καί ἐγκαταλείπουμε παλαιᾶς ιδέες καί υἰοθετοῦμε νέες, πράγμα ποῦ σημαίνει ὅτι οἱ πνευματικὲς ἀρχές σὺς ὁποῖες στηριχθήκαμε δέν ὑπάρχουν πλέον.

Ξεκινᾶμε τὴ ζωὴ μας ἔχοντας ιδιότυπη ιδέα γιά τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες, ιδέα ποῦ δέν σχηματίσαμε οἱ ἴδιοι, ἔπειτα ἀπὸ μελέτη, ἀλλὰ ποῦ ὑπῆρχε γύρω μας ἔτοιμη. Ἀκόμη στὸν τόπο μας τὰ πράγματα ἔχουν τὴν ἔννοια καί τὴν ἀξία ποῦ τοὺς δίνουμε καί ὄχι ἀναγκαστικῶς τὴν πραγματικὴ ποῦ ἐμεῖς πιστεύουμε.

Κατὰ τὰ χρόνια ποῦ πέρασαν, σχηματίστηκε ή πεποίθηση, ὅτι ή μνημειακὴ ἀρχαιότητα σημαίνει γιά μᾶς ἐκεῖνο ποῦ πολὺ συνοπτικὰ περιέχεται στὸν προκαθορισμένο τίτλο τῆς ὁμιλίας μου καί πολλοὶ πιστεύουν ὅτι πάντα εἶχαν τὴν ἔννοια αὐτή. Μάλιστα νομίζω, ὅτι τὴ συμβατικὴ ἀρχὴ γιά τὸν σχηματισμὸ τῆς ἀντίληψης αὐτῆς γιά τὰ μνημεῖα πρέπει νὰ τὴν τοποθετήσουμε σὺς 14 Ἰανουαρίου τοῦ 1844. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ Ἰωάννης Κωλέτιης, σὲ λόγο του στὴν Ἐθνοσυνέλευση, διατύπωσε τὸ δόγμα τῆς *Μεγάλης Ἰδέας*, ἔννοια τὴν ὁποία δέν προσδιόρισε μὲ ἀκρίβεια, πράγμα ποῦ δέν μπορούμε οὔτε ἐμεῖς νὰ κάνουμε, γιὰτὶ ὁ περίφημος αὐτὸς λόγος δέν δημοσιεύτηκε. Ἀλλ' ἐκείνη, ή Μεγάλη Ἰδέα, ποῦ ἀφοροῦσε τὴν ξεχωριστὴ μοῖρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀγκάλιασε κάθε ἐθνικὸ πόθο καί ἐπιθυμία. Ἀνάμεσά τους ἦταν καί ή μνημειακὴ μας παράδοση ποῦ ἀποτελεῖ τὸ τεκμήριο τοῦ παρελ-

θόντος τοῦ Νέου Κράτους¹, τὸ ὁποῖο θὰ μεταχειρισθεῖ τὰ μνημεῖα σὲ ὅλες του τὶς ἐκδηλώσεις καὶ θὰ τὰ ἔχει συνέμπορο, ἀτελεσφόρητο ὁμως, καὶ στὴν ἐξωτερικὴ του πολιτικὴ.

Ἀπὸ ὅσα σὰς εἶπα γίνεται φανερὸ πὼς θὰ παρεκκλίνω ἀπὸ τὸ ἐπίσημο θέμα τῆς ὁμιλίας. Προέχει, νομίζω, νὰ ξετασθεῖ ἡ θέση πού ἔχει σήμερα στὴ ζωὴ μας τὸ ἑλληνικὸ παρελθόν.

Ὅσο περνᾷ ὁ χρόνος τόσο γίνεται περισσότερο ξεκάθαρο πὼς αὐτὰ πού μᾶς ἀπασχολοῦν σήμερα ὡς λαό, ὡς Ἔθνος, σχετικὰ μὲ τὸ παρελθόν, εἶναι ζητήματα πολὺ παλιά. Γι' αὐτὸ νὰ μὴ ξεχνᾶμε, ὅταν πρόκειται νὰ μιλήσουμε γιὰ τοὺς Ἀρχαίους, νὰ ρωτᾶμε τοὺς ἴδιους τί σκέφτονταν πάνω σ' ἐκεῖνα πού τοὺς ἀφοροῦν.

Στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει στερεὴ ἢ ἀντίληψη μιᾶς χωρὶς ἀντίκρισμα πατραγαθίας, βασιομένης σὲ ιδεοληψίες, καὶ ἡ ὁποία ἐκφράζεται μὲ δύο τρόπους, τὸν ἀτομικὸ καὶ τὸν συλλογικὸ. Στὰ ἄτομα τὸ μνημειακὸ παρελθόν γίνεται ἀποδεκτὸ καὶ εἶναι αἰτία περηφάνειας ἐφ' ὅσον δὲν θίγεται ἐξ αἰτίας του τὸ προσωπικὸ ὕλικὸ συμφέρον. Ἡ τύχη τοῦ παρελθόντος πάλι μᾶς ἐνδιαφέρει ὡς σύνολο ἀνθρώπων, μόνον ἐφ' ὅσον κάποιος ξένος ἐκδηλώσει ἀπόπειρα γιὰ πνευματικὸ σφετερισμὸ του. Οἱ τάσεις αὐτὲς ἐκδηλώνονται συνεχῶς, μάλιστα τὶς τελευταῖες δεκαετίες, καὶ μᾶς δημιουργοῦν βαθὺ διχασμὸ ὡς πρὸς τὸ τί σημαίνει γιὰ μᾶς ὁ ἀρχαῖος κόσμος, χωρισμένος στὶς μέρες μας σὲ δύο διακριτὰ μέρη, τὴ γραπτὴ του παράδοση ἀπὸ τὴν ὁποία σιγὰ σιγὰ, ὡς ἔθνικὸ καὶ κοινωνικὸ σύνολο, ἀπαλλασσόμεθα χωρὶς τύψεις, καὶ τὴ μνημειακὴ του κληρονομιά.

Αὐτὴ τὴν κληρονομιά ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπορρέει, κυρίως, τὸ οἰκουμενικὸ νόημα τῆς Ἡλίδος, τῆς Ὀλυμπίας, τῆς Σαλαμίνας καὶ τῶν Θερμοπυλῶν ἄραγε τὴ διατηρήσαμε, τῆς δώσαμε τὴ θέση πού τῆς πρέπει ἀνάμεσά μας; Ἡ ἔχει τὴ μοῖρα πού ἐπιφυλάξαμε στὴν ἀρχαία γραμματεία, τὴν ὁποία βίαια ἐκτοπίσαμε ἀπὸ τὴ ζωὴ μας, καὶ εἶναι φυσικὸ, ἀφοῦ τόσα χρόνια, τόσο μᾶς βασάνιζε;

1. Κ. Θ. Δημαράς, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους* (Ἐκδοτ. Ἀθηνῶν) Π' 467-468.

Θεωροῦμε ὡς δεδομένο ὅτι ἡ ἀρχαιότητα ἔχει νόημα οἰκουμενικὸ ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι πασιφανὲς οὔτε αὐταπόδεικτο καὶ ἐμεῖς κάποτε πρέπει νὰ πειθοῦμε, ὅτι τὸ παρελθὸν μας δὲν μᾶς ἔχει κληροδοτηθεῖ ἐπειδὴ κατοικοῦμε στὸν τόπο ποὺ ζοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ μιλοῦμε ἑλληνικά. Τὸ οἰκουμενικὸ νόημα ἀποκαλύπτεται μόνο μὲ τὴ συνάφεια μὲ τοὺς Ἀρχαίους, τὴ μελέτη τῶν ἔργων τους, τέλος μὲ τὴ γνώση, ἢ ὁποῖα δημιουργεῖ τὸν ἔρωτα πρὸς τὶς πνευματικὲς ἀρετὲς τους. Δὲν σᾶς προκαλεῖ κάποια ἀθυμία, ὅτι οἱ καλύτεροι ἐρμηνευτὲς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διανοητῶν ὑπῆρξαν, καὶ εἶναι ἀκόμη, οἱ μὴ Ἕλληνες; Τὸ βλέπουμε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας καὶ συνεχίζεται ἕως τὶς μέρες μας. Ἐκεῖνοι, ξένοι, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ συναισθηματικούς δεσμούς, ἀντλήσαν ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα τὰ ὠφέλιμα καὶ αἰώνια στοιχεῖα τῆς. Ἐμεῖς ὅμως δὲν καταλάβαμε, ὅτι οἱ Ἀρχαῖοι ἦσαν πολὺ μακρινοὶ καὶ δυσπρόσιτοι· νομίσαμε ὅτι ἦταν δυνατόν μὲ μιὰ δήλωση κληρονομίας νὰ τοὺς ξαναφέρουμε κοντὰ μας γιὰ νὰ λαμπρύνουν τὴν ὑπαρξή μας. Ἀποδείχτηκε ὅμως, ὅτι κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ ζωντανέψουμε τὰ ἐξωτερικά τους χαρακτηριστικὰ δὲν ἦταν μόνο μάταιη ἀλλὰ καὶ γελοία. Οἱ λόγοι τους, τὰ ἔργα τους, τὰ κατορθώματά τους, δὲν ἐπαναλαμβάνονται καὶ δὲν μεταβιβάζονται. Εἶναι ἄλλα πράγματα καὶ μόνο μὲ τὴν ἀνυπόκριτη βοήθεια τοῦ νοῦ ἀποκτοῦν γιὰ μᾶς τὸ ἀληθινὸ τους νόημα καὶ μᾶς ὠφελοῦν.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες τῆς χρονιάς ποὺ πέρασε ἦταν τὸ κριτήριον ἀντοχῆς τῶν ἰδεῶν γιὰ τὸ παρελθὸν τοῦ τόπου μας καὶ μὲ ἔκπληξη διαπίστωση, πὼς πρὶν 2385 χρόνια, ὁ Ἰσοκράτης στὸ προοίμιον τοῦ *Πανηγυρικοῦ* μιλοῦσε γιὰ πράγματα ποὺ μᾶς ἀπασχόλησαν κατὰ τὴν τέλεσή τους. Ἀκοῦστε τὰ λόγια του²:

2. *Πανηγυρικός* 1-2: Πολλάκις ἐθαύμασα τῶν τὰς πανηγύρεις συναγαγόντων καὶ τοὺς γυμνικούς ἀγῶνας καταστησάντων, ὅτι τὰς μὲν τῶν σωμάτων εὐτυχίας οὕτω μεγάλων δωρεῶν ἤξιωσαν, τοῖς δ' ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἰδίᾳ πονήσασιν καὶ τὰς αὐτῶν ψυχὰς οὕτω παρασκευάσασιν ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελεῖν δύνασθαι, τούτοις δ' οὐδεμίαν τιμὴν ἀπένειμαν, ὧν εἶκός ἦν αὐτούς μᾶλλον ποιήσασθαι πρόνοιαν· τῶν μὲν γὰρ

«Πολλές φορές εκπλήσομαι πού οί θεμελιωτές τῶν μεγάλων ἑορτῶν καὶ οί ὀργανωτές τῶν ἀθλητικῶν ἀγῶνων ἔκριναν τὰ σωματικά προσόντα ἄξια τόσο μεγάλης ἀνταμοιβῆς. Δὲν τίμησαν καθόλου ἐκείνους πού ἔχουν ἐργασθεῖ προσωπικά γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ καὶ ἔχουν διαπλάσει τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἔτσι, ὥστε νὰ εἶναι ὠφέλιμοι σιτοὺς ἄλλους, ἐνῶ εὐλογο εἶναι αὐτοὺς νὰ τοὺς φροντίσουν μὲ ξεχωριστὸ τρόπο. Πραγματικά, ἂν οί ἀθλητὲς διπλασίαζαν τὴ ρώμη τους, οί ἄλλοι δὲν θὰ εἶχαν κανένα ὄφελος· ἂν ὅμως ἕνας μόνον σκεπτόταν σωστά, ὅλοι ὅσοι θὰ συμμερίζονταν τὶς ιδέες του θὰ ὠφελοῦνταν».

Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Ἴσοκράτη δὲν σημαίνουν ὅτι ἡ ἀθλητικὴ ἄμιλλα δὲν εἶχε, καὶ δὲν ἔχει, καθολικὴ ἀποδοχή. Μάλιστα τότε τὸ πνεῦμα τῆς ἄμιλλας τὸ προσωποποιοῦσε ἡ Ὀλυμπία, τὴν ὁποία ὁ Πίνδαρος³ τοποθετεῖ στὴν κορυφὴ γιὰ τὴν ἱερότητά της καὶ γιὰ τὸ κύρος τῶν ἀγῶνων της, δίκαια βέβαια.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ τοῦ 2004 ἦσαν μεγάλο πολιτικὸ γεγονός πού ἐξ αἰτίας τῆς συστατικῆς του ἀντιπνευματικῆς φύσης δὲν δημιούργησε ὠφέλιμο ἀποτέλεσμα. Στὴ θέση αὐτοῦ πού περιμέναμε ἔβαλαν μὲ σύστημα, ὡς ὑποκατάστατο, νέες ιδέες πού ἔγιναν δεκτὲς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μὲ εὐχαρίστηση καὶ θαυμασμό. Ἦταν κάτι πού γινόταν σιγὰ σιγὰ καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἔδωσαν τὴν τελικὴ ὥθηση. Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία εἶχε ἐξαντλήσει τὴν ἀνοχὴ της ἀπέναντι σ' ἕνα παρελθὸν πού τὴ βασάνιζε ἐδῶ καὶ 180 χρόνια καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸ προσαρμόσει στὰ μέτρα της. Ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς, ὁ κλασικότερος ποιητὴς μας, αἰσθάνθηκε καὶ αὐτὸς κάποτε νὰ τὸν πιέζει τὸ ἀρχαῖο μας παρελθὸν καὶ τὴ δυσφορία του τὴν ἐξέφρασε μὲ σίχους:

Τρανοὶ κι ἂν εἶναι οἱ τάφοι, τάφοι θὰ ἴναι!

Ὁ ἴδιος ποιητὴς ὅμως μᾶς εἶχε δώσει τὴν ἰδεαλιστικότερη εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, μάλιστα τοῦ ἀθλητικοῦ, πού

ἀθλητῶν δις τοσαύτην ρώμην λαβόντων οὐδὲν ἂν πλέον γένοιτο τοῖς ἄλλοις, ἐνὸς δ' ἀνδρὸς εὐ φρονήσαντος ἅπαντες ἂν ἀπολαύσειαν οἱ βουλόμενοι κοινωνεῖν τῆς ἐκείνου διανοίας.

3. Ὀλυμπ. I 7.

τὸ ὀνόμασε *ἀθάνατο* καὶ οἱ στίχοι ποῦ τοῦ ἀφιέρωσε ἔχουν γίνεαι πραγματικὰ οἰκουμενικοί.

Ἄλλὰ ἂν ἡ πρόσκαιρη ἄρνηση τοῦ Παλαμᾶ ἀποτελοῦσε τὴ θεωρητικὴ ἀντίδραση ἑνὸς μεγάλου πνεύματος πρὸς τὸ παρελθὸν ποῦ τὸν πίεζε, ἡ κοινωνία δὲν ἔμεινε ἄπρακτη. Προχώρησε στὸν δρόμο τῆς ἀπορρίπτοντας σιγὰ σιγὰ ὅ,τι τὴν βάραινε. Τὴν ὥρα τῆς ἀπελευθέρωσης τὴ σήμανε ἡ ἴδια ἡ Πολιτεία. Ἡ ἔμπρακτη ἐκ μέρους τῆς ἀπόρριψη τῆς *Μεγάλης Ἰδέας* γιὰ τὰ μνημεῖα, δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι ἄλλαξε καὶ ἡ βαρετὴ, ἡ σχετικὴ μὲ τὸ παρελθὸν καὶ τὴν παράδοση γλώσσα ποῦ χρησιμοποιεῖται. Μόνον ποῦ τώρα δὲν ἐννοεῖται ὅ,τι διακηρύσσεται· ἔχει ἀποκτήσει ἀπόλυτη ἰσχὺ ἐκεῖνο ποῦ λέγει ὁ Θουκυδίδης περιγράφοντας τὸν ἐμφύλιο πόλεμο στὴν Κέρκυρα⁴:

καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιοῦσει (*καὶ τὴν καθιερωμένη σημασία ποῦ εἶχαν οἱ λέξεις γιὰ νὰ δηλώνονται τὰ πράγματα, τὴν ἄλλαξαν μ' ἐκεῖνη τὴν ἔννοια ποῦ τοὺς συνέφερε*)⁵.

Ἡ ἀπόρριψη τοῦ παρελθόντος δὲν γίνεται εὐκόλα φανερὴ γιὰτὶ χρησιμοποιεῖται ἡ παλαιὰ γλώσσα μὲ λέξεις ποῦ καλύπτουν ἐκεῖνο ποῦ πρόκειται νὰ γίνεαι. Εἶναι ξεκάθαρο ὅμως πλέον ὅτι βρισκόμαστε σὲ μία νέα ἐποχὴ γιὰ τὰ μνημεῖα, καὶ ὅτι ἔχει γίνεαι ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀντίληψης ὡς πρὸς τὴ σημασία τους καὶ τὴν ἀξία τους. Σχεδὸν 160 χρόνια μετὰ τὸν λόγο τοῦ Κωλέττη, κατὰ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ σηματοδιακοῦ 2004, ἀπορρίφθηκε ὀριστικὰ ὅ,τι πιστεύαμε γιὰ τὸ μνημειακὸ παρελθόν. Τοῦτο ἐκδηλώθηκε μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ κυρίως μὲ τὸν ἀφανισμὸ ἐκείνου ποῦ ἀποτελοῦσε τὸ κατ' ἔξοχὴν πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ σύμβολο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

4. 3, 82, 4.

5. Πρβ. στὴ διεθνή πολιτικὴ τίς ἔννοιες *ἀνθρώπινα δικαιώματα, ἐλεύθερος κόσμος, παρέμβαση ἀνθρωπιστικὴ, δημοκρατία, δικαιοσύνη, τρομοκρατία*· στὴν Ἀρχαιολογία γίνεαι χρῆση τῶν λέξεων *ἀνάδειξη, ἀνάπλαση, ἀναστήλωση, ἀνοικατάσταση, διαμόρφωση, διαχείριση, ἐνοποίηση, ἤμια ἐπέμβαση*.

“Όλοι γνωρίζετε πώς πριν από 2495 χρόνια, ακριβώς σαν αὔριο 12 τοῦ Σεπτεμβρίου, κάπου στην Ἑλλάδα ἔγινε μιὰ μάχη. Ἦταν ἡ πρώτη καὶ ἡ μέγιστη σύγκρουση ἐλεύθερων ἀνθρώπων ἐναντίον μιᾶς δεσποτικῆς δύναμης. Τὴ μάχη αὐτὴ ἐμεῖς οἱ ΝεοἝλληνες, τὴν πιστέψαμε ὡς τὸ καύχημα μας. Κατὰ τὸν πόλεμο τοῦ '40 ἦταν τὸ μέτρο τῆς σύγκρισης τῶν νέων Ἑλλήνων μὲ τοὺς Ἀρχαίους. Δίκαιη ἦταν ἡ περηφάνεια μας ὅτι δὲν εἴμαστε κατώτεροι ἐκείνων τῶν πανάρχαιων πατέρων ποὺ ἔζησαν 74 γενιὲς πριν. Γιατὶ τὸ '40 εἶναι τὸ ἀδελφί τοῦ Ἀγώνα τοῦ '21 καὶ τὰ δύο μαζί μόνο μὲ τὴν ἀρχαία μάχη συγκρίνονται καὶ ταιριάζουν.

Δὲν ὑπῆρξε ἄλλος τόπος, δὲν κάνω λάθος, ποὺ νὰ ἔχει τὸ δικό του πνευματικὸ νόημα πραγματικὰ οἰκουμενικό, πέρα ἀπὸ φυλές, κράτη καὶ θρησκείες. Τοῦ ταιριάζει ὁ στίχος τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὸ Μεσολόγγι:

Δόξα ἔχ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χοριάρι

Τὸ νόημα τοῦ τόπου αὐτοῦ τὸ εἶχαν γιὰ ὁδηγὸ τρεῖς κομολόγητες ἐπαναστάσεις: τοῦ 1776, τοῦ 1789, καὶ τοῦ 1821. Ὅμως παρὰ τὴ φήμη του, τὴ σημασία του καὶ τὸν θαυμασικὸ σεβασμὸ τῶν ἀνθρώπων ὅλων τῶν ἐποχῶν, τὸ χιλιάδες φορὲς ματωμένο ἀλωνάκι ουστηματικὰ ἀφανίστηκε, τὸ ὄνομά του ἀλλάχτηκε, τὸ χῶμα του πετάχτηκε μακριά, γιὰ νὰ μὴ γίνε φανερὸς ὁ θάνατός του. Καὶ δὲν τὰ ἔκαναν αὐτά, ὅπως θὰ νόμιζε κανεὶς, οἱ Ρωμαῖοι καταστροφεῖς τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Καρχηδόνας ἀλλὰ Ἕλληνες κατὰ τὴν καταγωγή. Δὲν πρέπει ὅμως ν' ἀποροῦμε, γιὰτὶ εἴμαστε προΐδεασμένοι γι' αὐτὰ ποὺ γίνονται σήμερα ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, πάλι ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτη. Ἀπὸ κεῖνον τὸν Αὐγουστο τοῦ 380 π.Χ. ποὺ δημοσιεύτηκε ὁ *Πανηγυρικός*. Ἡ κοινὴ αὐταπάτη ποὺ μᾶς νανουρίζει σήμερα δὲν ὑπῆρχε τότε, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οἱ ὅποιοι πίστευαν πὼς τίποτε δὲν ἦταν δεδομένο· πὼς οὔτε ἡ γέννηση, ἢ τὸ αἶμα, ἢ ἡ καταγωγή, ἢ οἱ συγγένειες, σ' ἔκαναν Ἕλληνα· μόνο ἡ παιδεία. Κατὰ τὸν ρήτορα ἢ τότε Ἀθήνα:

τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι

τούς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τούς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας⁶. (*ἔκανε τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων νὰ χρησιμοποιεῖται ὄχι γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ φυσικὴ καταγωγὴ τους ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ τους καλλιέργεια· καὶ περισσότερο ὀνομάζονται Ἕλληνες οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν λάβει τὴ δική μας παιδείου παρὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια καταγωγὴ μὲ μᾶς.*)

Μιλῶ σὲ ἄνθρώπους ποὺ ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἔρμηνεία τοῦ παρελθόντος εἶναι τὸ ἔργο τους. Θὰ ὑπενθυμίσω ὁμως ὅτι ἀρχὴ τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης, μάλιστα τῆς ιστορικῆς, εἶναι ὅτι τὰ πράγματα τὰ βλέπουμε μὲ τὰ μάτια τῆς ἐποχῆς τους καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς⁷. Εἴτε εἴμαστε φιλόλογοι, εἴτε ἀρχαιολόγοι, εἴτε ιστορικοί, ὁ δικός μας ρόλος εἶναι ἡ ἐξακρίβωση τῶν γεγονότων καὶ ὄχι ἡ διαστρέβλωσή τους.

Ἐχοντας αὐτὸ ὡς ἀρχὴ πιστεύω, ὅτι ἡ μάχη ποὺ μνημόνευσα εἶναι τὸ μεγαλύτερο πολεμικὸ καὶ ἠθικὸ γεγονὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Τὸ πιστεύω γιὰτι γνωρίζω τὶς συνέπειές της καί, κυρίως, γιὰτι ἔτσι πίστευαν ἐκεῖνοι ποὺ πολέμησαν σ' αὐτήν. Σ' ἓνα ἀρχαῖο ἀνέκδοτο λέγεται, ὅτι ὅταν ὁ Ἡρόδοτος στὴν Ὀλυμπία διάβαζε δημόσια τὴν *Ἱστορία* του, τὰ *Μηδικά*, ὁ νεαρὸς Θεουκιδίδης, ποὺ ἦταν ἀνάμεσα στοὺς ἀκροατές, δάκρυσε⁸. Καὶ αἰῶνες ἀργότερα ὁ Λουκιανὸς μᾶς παραδίδει τὴ γνώμη ποὺ εἶχαν οἱ Ἀρχαῖοι γιὰ τὸν Ἴωνα ιστορικό⁹:

καὶ εἴ ποὺ γε φανείη μόνον, ἐδεικνυτο ἂν τῷ δακτύλῳ, Οὗτος ἐκεῖνος Ἡρόδοτός ἐστιν ὁ τὰς μάχας τὰς Περσικὰς ἴαστί συγγεγραφώς, ὁ τὰς νίκας ἡμῶν ὑμνήσας. (*καὶ ὅπου παρουσιαζόταν, ἦταν δακτυλοδεικτούμενος· «αὐτὸς ἐκεῖ εἶναι ὁ Ἡρόδοτος ποὺ ἔγραψε τὶς περσικὰς μάχας στὰ ἰωνικά, ποὺ ὑμνήσε τὶς νίκες μας».*)

Καὶ αὐτὸν τὸν ιστορικὸ ποὺ ὑμνήσε τὴ μάχη καὶ ποὺ οἱ Ἀρχαῖοι ἔξι αἰῶνες μετὰ τὸν θεωροῦν πρότυπο, Ἕλληνας

6. Πανηγυρικός 50.

7. Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ὁ Κοραῆς καὶ ἡ ἐποχὴ του* 46.

8. Μαρκελλίνου, *Βίος Θεουκιδίδου* 54.

9. Ἡρόδοτος ἢ *Ἀετίων* 2.

σχεδόν τὸν χλεύασαν, γιατί τὸ ἔργο του δημιουργοῦσε ἠθικὰ ἐμπόδια στὶς ἐπιδιώξεις τους.

Οἱ ἱστορικοὶ λοιπόν, οἱ ποιητές, οἱ ρήτορες, οἱ ἐπιγραφές μᾶς τὸ λένε καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνουν ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἔγινε ἡ μεγάλη σύγκρουση ἕως τὶς μέρες τοῦ Βυζαντίου. Καὶ μετὰ, ὁ Διαφωτισμός, οἱ Ἐπαναστάσεις, τὸ Νέο Ἑλληνικὸ Κράτος. Δὲν ὑπερβάλλω λέγοντας, πὼς ἂν ὑπάρχει κάτι πὸ ἀξίζει τὸ ἐπίθετο *οἰκουμενικός*, ὡς ἀπόλυτο ἐπίτευγμα γιὰ τὶς εὐεργετικὲς συνέπειές του, πρῶτα γιὰ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ μετὰ γιὰ τὸν Δυτικὸ, εἶναι τὸ γεγονός ἐκεῖνο. Σὲ πέντε χρόνια, τὸ 2010, θὰ συμπληρωθοῦν 2500 χρόνια ἀπὸ κείνον τὸν Σεπτέμβρη. Πῶς, ἄραγε, θὰ γιορτασθεῖ ἡ μοναδικὴ αὐτὴ ἐπέτειος καὶ ἀπὸ ποιούς Ἕλληνες; Θὰ μετέχουν στὸν ἑορτασμὸ κι ἐκεῖνοι πὸ ἐξευτέλισαν τὸν τόπο, τοὺς νεκρούς, τὸ γεγονός;

Ἀπὸ τὴν περίπτωση πὸ ὅσας μνημόνευσα, καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἄλλων πὸ γνωρίζετε, εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ κανόνας τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ 380 π.Χ., ἔχει ἰσχὺ καὶ σήμερα. Δηλαδή μόνον ὅταν ἡ παιδεία μᾶς συνοδεύει στὴ ζωὴ μας τότε μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν πραγματικὴ μορφή τοῦ παρελθόντος καὶ μποροῦμε νὰ νιώσουμε καὶ τὸ οἰκουμενικὸ του νόημα.

Σᾶς ὑπενθύμισα ὅμως οἰκεῖα κακά. Θέλησα νὰ δείξω ὅτι τὰ πνευματικὰ σύμβολα καὶ τὰ μνημεῖα, ὅπως ἡ Ἥλις καὶ ἡ Ὀλυμπία, ἡ Ἀλαμάννα, τὰ Δερβενάκια, τὸ '40, ἀποκαλύπτουν τὸ πνευματικὸ τους νόημα καὶ μᾶς κάνουν νὰ τὸ νιώσουμε ἀνάλογα μὲ τὴ στάση μας ἀπέναντί τους. Ἡ Ἀρχαιότητα χωρὶς τοὺς ἀνθρώπους τῆς καὶ χωρὶς τὶς ιδέες πὸ ἐκεῖνοι πίστευαν, εἶναι κενὸς λόγος, πράγμα ἀδιάφορο πρὸς ἐμᾶς, ὅπως οἱ βράχοι, τὰ ποτάμια, οἱ θάλασσες καὶ τὰ φυτά. Νόημα, ἀξία, σημασία, εἶναι ιδιότητες πὸ ἐμεῖς θὰ ἀποκαλύψουμε, ἐφ' ὅσον ἔχουμε τὴν ἀναγκαῖα παιδεία. Καὶ τότε μόνο μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας κληρονόμους. Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἓνας νεκρὸς πλανήτης, ὅπως ἡ Σελήνη πὸ ὅλη τῆς ἡ ἱστορία εἶναι οἱ ὅσες φορὲς πάτησαν ἐπάνω τῆς οἱ κοσμοναῦτες. Ἐχει πνευματικὴ ἱστορία πὸ δὲν μποροῦμε νὰ τὴν ξαναγράψουμε, ἐπειδὴ μᾶς διέταξαν νὰ τὸ κάνουμε. Ἀλλὰ τὸ πῶς ἔγινε καὶ γίνεται αὐτό, δηλαδή ἡ πλαστογράφηση τῆς ἱστορίας μας, τὸ ἐξηγοῦν οἱ Ἀρχαῖοι. Ἐνα ἀπόσπα-

σμα τοῦ Σοφοκλέους¹⁰ ἐρμηνεύει πῶς πορεύτηκαν *κεῖνοι ποῦ ἐπράξαν τὸ κακόν*¹¹. Μᾶς λέει ὁ Σοφοκλῆς:

ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
 κείνου ᾽στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μὲν ᾖ.
 (ὅποιος δημιουργεῖ σχέσεις μὲν τύραννο,
 γίνεται δοῦλος του, ἀκόμη κι ἂν ἦταν ἐλεύθερος ὅταν ξεκίνησε.)

Τὸ ἀξίωμα ἰσχύει καὶ σήμερα. Ἄν θέλουμε νὰ διατηρήσουμε τὴν ἠθική μας ὑπόσταση δὲν πρέπει νὰ ἔχουμε συναλλαγὲς μὲ πρόσωπα ποῦ δὲν ἀσκοῦν ἠθικὰ τὴν ἐξουσία.

Ἡ Ἥλις καὶ ἡ Ὀλυμπία θὰ μᾶς ἀποκαλύπτουν τὸ οἰκουμενικὸ νόημα τους ὅσο ἐκεῖνοι ποῦ ζοῦνε στὸν τόπο τοῦτο πιστεύουν ὅτι αὐτὸ ὑπάρχει καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ τὸ προστατεύσουν. Καὶ πὸ συνοπτικά: δὲν ἀρκεῖ νὰ λέμε ὅτι εἴμαστε Ἕλληνες. Πρέπει συνεχῶς καὶ ἔμπρακτα νὰ τὸ δείχνουμε, γιατί, ὅπως εἶπε ὁ Ἀλεξανδρινὸς ποιητής, *Ἑλληνικός - ιδιότητα δὲν ἔχ' ἢ ἀνθρωπότης τιμιότεραν*¹².

B.X.Π.

10. Nauck, *Trag. Graec. Frag.*² σ. 316.

11. Ὀδυσσοεὶα Ἐλύτη, *Ἄσμα Ἡρωικὸ καὶ πένθημο γὰρ τὸν χαμένο ἀνθρωπολόγον ἀγὰρ τῆς Ἀλβανίας*, ΙΑ'.

12. *Ἐπιτίμβιον Ἀντιόχου βασιλέως Κομμαγενῆς*.

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΙΤΤΑΚΗ

Οί προστριβές μεταξύ της 'Αρχαιολογικής 'Υπηρεσίας καὶ τῆς 'Αστυνομίας καὶ Χωροφυλακῆς δὲν ἦταν σπάνιο φαινόμενο τὰ περασμένα χρόνια. Πολλὲς φορές τὰ δύο ἀστυνομικὰ σώματα ἔρχονταν καὶ μεταξύ τους σὲ σύγκρουση, ὅταν ἡ μία ἐνεργοῦσε στὸν γεωγραφικὸ χῶρο ἀρμοδιότητος τῆς ἄλλης. Ἐνα περιστατικὸ ἔντονης προστριβῆς, ἐξ αἰτίας ὑπέρβασης ἀρμοδιοτήτων ἐκ μέρους τῆς 'Αστυνομίας, φανερώνεται σὲ δύο ἔγγραφα τοῦ 1840. Τὸ πρῶτο εἶναι τοῦ Ἐφόρου τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου Κυριακοῦ Σ. Πιττάκη πρὸς τὸν Διοικητὴ Ἀττικῆς καὶ τὸ δεύτερο ἡ ἀπάντησις τοῦ Διοικητοῦ Ἀττικῆς πρὸς τὸν Πιττάκη.

Ἄφορμῆ τῆς σύγκρουσης ὑπῆρξε ἡ εὕρεσις, κατὰ τὴν ἐκτέλεση ἔργων ἀπὸ τὸν Δῆμο Ἀθηναίων, ἀρχαίας σαρκοφάγου στὴν περιοχὴ τῶν βασιλικῶν στάβλων. Οἱ ἐγκαταστάσεις αὐτὲς βρισκόνταν στὸν χῶρο ποὺ καταλαμβάνει σήμερα στὴν Ἀθήνα τὸ μεγάλο κτίριον τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου Στρατοῦ, ποὺ περικλείεται ἀπὸ τὶς ὁδοὺς Πανεπιστημίου, Βουκουρεστίου, Σταδίου καὶ Ἀμερικῆς. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ στὴν ἀρχαιότητα χρησίμευε ὡς νεκροταφεῖο καὶ κατὰ τὶς ἐκοκαφές γιὰ τὴν οἰκοδόμησις τοῦ κυρίου βρέθηκαν, σὲ μεγάλο βάθος, πλῆθος τάφων διαφόρων ἐποχῶν μὲ σημαντικὰ κτερίσματα, ποὺ δὲν δημοσιεύτηκαν συστηματικὰ (Νικολάου Κυπαρίσιου, Αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν βασιλικῶν στάβλων, *Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον* 9, 1924/25, Παράρτημα 68-72· αὐτόθι 10, 1926, Παράρτημα 55-63· Walter Wrede, *Archäologischer Anzeiger* 1926, 400· R. Herbig, αὐτόθι 1928, 571-572).

Τάφους πυκνοὺς εἶχε καὶ ἡ γύρω ἀπὸ τὸ τετράγωνον τοῦ Μετοχικοῦ περιοχῆ, μάλιστα ὁ χῶρος ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μετοχικόν, μεταξύ τῶν ὁδῶν Σταδίου καὶ Καραγεώργη Σερβίας ὅπου στὴν γωνία Σταδίου καὶ Καραγεώργη βρισκόταν τὸ βιβλιοπωλεῖο τοῦ Ἐλευθερουδάκη. Στὴν ἔκτασις αὐτὴ ἀνασκάφηκε τὸ 1957 ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Σεραφεῖμ Χαριτωνίδη (1923-1966), τότε Ἐπιμελητὴ Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀ' Ἐφορείας

τῶν Ἀρχαιοτήτων, νεκροταφεῖο τὸ ὁποῖο δημοσιεύτηκε πολὺ γρήγορα (Σεραφεῖμ Χαριτωνίδου, Ἀνασκαφὴ κλασσικῶν τάφων παρὰ τὴν πλατεῖαν Συντάγματος, Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς 1958, 1-152 πίν. 1- 26).

Τὰ δύο ἔγγραφα ποὺ μνημονεύτηκαν ἀκολουθοῦν.

«Ἀριθ. Πρ. 1012 / Ἀρ. Δ. 508 / Ἐν Ἀθ. τῆ 6 Ἰουλ. 1840 / Ἡ Ἐφορεία τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου/Πρὸς/τὸν Διοικητὴν Ἀττικῆς.

Ἐχθὲς κατὰ μεσημβρίαν (διαγεγραμμένο: τῆ 12 ὥρα) ὁ Μιχαὴλ Καλλιφρονᾶς μοῦ ἀνήγγειλε ἐκ μέρους τοῦ πενθεροῦ του νῦν ἐκπληροῦντος χρέη Δημάρχου, ὅτι ὄπισθεν τῶν Βασιλικῶν σταύλων ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ ἀνοίγουσα ὀχετόν τινα ἀνακαλύφθη μία λάρναξ. Μαθὼν τοῦτο καὶ κοινοποιήσας αὐτὸ πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν ἔσπευσα ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐπισκεφθεὶς αὐτὴν [καὶ] διόρισα τὴν ἀνασκαφὴν του. Κατὰ δὲ τὴν 12 ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας παρευρεθεὶς ἀνοιξα αὐτὴν ἐκτελῶν τὰ τῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων χρέη μου.

Σήμερον κατὰ τὴν 10 ὥραν πρὸ μεσημβρίας ἀπαντήσας με κλητῆρ τῆς ἐνταῦθα Δημοτικῆς Ἀστυνομίας μοῦ εἶπεν ὅτι μὲ ζητεῖ νὰ μ' ἐξετάσῃ. Ὡς Δημότης ἐπαρουσιάσθη καὶ ἠρώτησα τί ζητεῖ ἡ Ἀστυνομία. Ἦταν ἐκεῖ παρόντες καὶ αὐτοὶ ὁ Κωνσταντῖνος Αἴσωπος, ὁ Νικόλαος Κολοβός, ὁ Σπύρος Κυριακοῦ καὶ τινες ἄλλοι Ἀστυνόμοι, ὑπαστυνόμοι, ἄλλας αἰτίας νὰ εὐρίσκονται ἔχοντας δὲν γνωρίζω. Εἷς τούτων ὄλων, ὁ Νικόλαος Κολοβός, μοῦ λέγει αὐτολεξί. Σὲ ἐπροσκαλέσαμε κατὰ διαταγὴν τοῦ Διοικητοῦ νὰ μᾶς εἰπῆς ἐκ τίνος ἐξουσίας ἀνοιξες ἐχθὲς τὸν τάφον.

Κύριε Διοικητὰ γνωρίζετε βέβαια ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐπετρέψατο εἰς ἐμὲ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν ἀρχαιοτήτων, τὰς περὶ αὐτῶν ἀνασκαφάς, ἐπισκευάσεις, καὶ ἀνακαλύψεις, γνωρίζετε βέβαια τὸν περὶ Ἀρχαιοτήτων Νόμον, γνωρίζετε ὅτι ὁ Ἐφορος ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῆς ἀνευρέσεως καὶ διατηρήσεως τῶν Ἀρχαιοτήτων. Τὸ νὰ διατάξητε [ἂν λέγει ἀληθῶς ἡ Ἀστυνομία] μίαν Δημοτικὴν ἀρχὴν νὰ ἐξετάζῃ μίαν Ἀρχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐν τίνι ἐξουσίᾳ ἐκτελεῖ τὸ ἔργον τῆς τοῦτο δὲν νομίζω πρακτικόν.

Ἐπειτα ὅποσοι εἶναι οὗτοι οἱ Ἄστυνόμοι καὶ ὅποιοι; Ὁ Κολοβὸς εἶναι ὑπαστυνόμος σὺν τῇ (μία λέξη) τῶν Ἄστυνόμων. Ἡ ὑπαστυνόμος, καὶ ὡς ὑπαστυνόμος οὗτος δὲν ἀφίνει τὰς ἀνωτέρας αὐτοῦ ἀρχὰς νὰ ἐκτελέσουν τὰς ὁποίας λέγουν διαταγὰς τῆς Διοικήσεως.

Δὲν ἤθελα σὰς ἐνοχλήσω κύριε Διοικητὰ διὰ τοιούτων παραπόνων, διότι ὑποφερτὰς νομίζω καὶ τὰς παρεκτροπὰς ἐξ ἀγνοίας Δημοτικῶν τινῶν ἀρχῶν ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς Ὑπηρεσίας, ἂν ὁ τρόπος οὗτος τοῦ Κολοβοῦ δὲν ἐπρόσβαλε οὕτως τὸ χρέος μου.

Ὅθεν παρακαλῶ ἂν νομίζετε ὅτι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τινῶν ἐκ τῶν χρεῶν τῆς Ὑπηρεσίας μου, προσβάλλομεν καὶ τὴν ὑμέτεραν, τότε γράφετέ μου ἢ, ἂν θέλετε, ἐπιπλήξατέ με καὶ τὸ δέχομαι, ἢ κατηγορήσατέ με εἰς τὴν ἀνωτέραν μου ἀρχὴν ὅτι ἐπεμβῆκα εἰς τὰ ὑμέτερα χρέη. Δὲν ἀνῆκει ὅμως νὰ ἐξετάσῃ τὰ δημιουργηθέντα παρὰ τοῦ κ. Καλλιφρονᾶ πρῶην Δημάρχου πταίσματα. Τὸ ἔργον τῆς ὑπηρεσίας ἀντιλαμβάνω ἐντίμως καὶ ἐπιμελῶς. Παρακαλῶ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν μισθὸν τοῦ Κολοβοῦ ἡ ἀνήκουσα ποινή».

Στὴ δευτέρῃ σελίδᾳ τοῦ ἐγγράφου ἐπάνω δεξιά, ὑπάρχει ὑπογραμμισμένη ἡ φράσις: Ἄστυνομία νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὸ σφάλμα τῆς.

«Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος / Ὁ Διοικητὴς Ἀττικῆς / Ἄρ. Πρ. 3973 Δ 2523 / Ἀθήνησι, / τὴν 9 Ἰουλίου 1840 / Πρὸς τὸν Ἐφορον τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1012 ἐγγράφου σας ἐνδέχεται ἡ Ἄστυνομία τῶν Ἀθηνῶν νὰ προσεφέρθῃ ἀπρεπῶς πρὸς ὑμᾶς. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἡμεῖς πληροφορηθέντες πρὸ πάντων ἄλλου τὴν εὐρεσιν τοῦ σαρκοφάγου παρηγγείλαμεν νὰ περισοκαφῇ μόνον, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀνοιχθῇ, εἰμὴ ἀφοῦ ἡμεῖς τε καὶ ὑμεῖς συνεννοηθῶμεν καὶ παρευρεθῶμεν ἐπὶ τόπου, ὅτε δ' ἀκολούθως ἀκούσαντες, ὅτι ὑμεῖς ἐξωρύξατε τὸν σαρκοφάγον ἐναντίον τῆς παραγγελίας μας, ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον νὰ σὰς ἐρωτήσωμεν περὶ τούτου καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον διετάξαμεν τὴν Ἄστυνομίαν.

Ἐπομένως σὰς παρατηροῦμεν, ἀσχέτως μὲ τὸν ὡς εἴρηται

ἀπρεπῆ ἴσως τρόπον τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, ὅτι ὑμεῖς, καὶ ἂν ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων νομίζετε, ὅτι δύνασθε ἀνεξαρτήτως τῆς συμπράξεως ἐκάστης ἄλλης ἀρχῆς νὰ κάμνετε τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας σας, ἐχρεωστεῖτε, ἂν ἐθεωρεῖτε τὴν ὁποίαν ἐδώκαμεν διαταγὴν ἀναρμόδιον, νὰ μᾶς τὸ παρατηρήσετε διὰ νὰ τὴν ἀνακαλέσωμεν καὶ τότε νὰ ἐνεργήσητε τὰ χρέη σας, δεικνύοντες τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμὸν εἰς διαταγὴν Ἀρχῆς, ἣτις μακρὰν τοῦ νὰ θελήσῃ νὰ ἀναμιχθῆ εἰς τὰ καθήκοντά σας, ἐπεθύμει νὰ γίνῃ ἢ ἀνώρυξις τῆς ἀρχαιότητος μὲ τακτικώτερον τρόπον. / Ὁ Διοικητῆς / Γ: Λεβέντης / Ὁ Γραμ. (μονογραφή)».

Δὲν γνωρίζω ἂν ὑπῆρξε συνέχεια στὴν ὑπόθεση, γιὰ τὰ δύο ἔγγραφα βρέθηκαν ἐκτὸς συγκροτημένου ἀρχείου. Ὁ ἀστυνομικὸς διοικητῆς λοιπὸν πληροφορήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τὴν εὔρεση τῆς σαρκοφάγου καὶ θέλησε νὰ ἀναμιχθῆ στὶς ἀρμοδιότητες τοῦ Πιπτάκη, Προϊσταμένου τότε τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἀρμοδίου γιὰ τὶς ἀρχαιότητες τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 1832. Ἦταν γνωστὸς καὶ ἀποτελοῦσε καὶ ἐκεῖνος σημαντικὴ καὶ σεβαστὴ ἀρχή, ἀλλὰ ὁ διοικητῆς θεωροῦσε τὸν ἑαυτοῦ ἀνώτερο. Ἴσως πάλι νὰ εἶχε καὶ ἀρχαιολογικὰ ἐνδιαφέροντα, κάτι ποῦ συμβαίνει, γιὰ πολλοὺς λόγους, καὶ στὶς μέρες μας.

Τὸ γλωσσικὸ ὕφος καὶ τῶν δύο ἐγγράφων δείχνει ὅτι οἱ Δημόσιες Ὑπηρεσίες προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν ἓνα τυπικὸ στὴν ὁρολογία, στὶς ἐκφράσεις, ἀλλὰ ἀκόμη δὲν τὸ ἔχουν κατορθώσει. Ἐχουν ἐπιτελέσει φυσικὰ «πρόοδο» ἂν συγκριθοῦν τὰ δύο ἔγγραφα μὲ κείμενα ἀλληλογραφίας κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνος. Φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἡ λογιεσὺνη κατακτᾷ ἔδαφος. Σὲ λίγα χρόνια ἢ καθαρεύουσα θὰ ἔχει βρεῖ τὴ στερεότυπη μορφή της.

B.X.Π.

Ο JEAN LECLANT ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Στις 14 Ιουλίου το Συμβούλιο της Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐξέλεξε τὸν κ. Jean Leclant Ἐπίτιμο Ἀντιπρόεδρο τοῦ Συμβουλίου. Στις 18 Ὀκτωβρίου ἔγινε στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἡ ὑποδοχὴ τοῦ κ. Jean Leclant ὡς ξένου ἐταίρου τῆς.

Ὁ κ. Leclant εἶναι μέλος τῆς Académie des Inscriptions et Belles Lettres τοῦ Institut de France ἀπὸ τὸ 1974 καὶ Γραμματεὺς τῆς διηνεκῆς (Secrétaire perpétuel) ἀπὸ τὸ 1983. Εἶναι αἰγυπτολόγος, καὶ εἶχε ἀξιοζήλευτη ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία. Ἐσοπούδασε στὴν École Normale Supérieure καὶ ἔγινε Agrégé στὴ Γεωγραφία. Ἐργάστηκε ὡς ἐρευνητὴς στὸ C.N.R.S., ἐπιφορτισμένος μὲ τὸ αἰγυπτιακὸ Τμήμα τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου καὶ πολὺ νωρὶς ἔγινε μέλος τοῦ Institut français d'Archéologie orientale τοῦ Καίρου. Τὸ 1952 τοῦ ἀνατέθηκε ἡ συγκρότηση τῆς Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων τῆς Αἰθιοπίας. Τὸ 1955 ἔγινε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Στρασβούργου καὶ τὸ 1963 καθηγητὴς τῆς Αἰγυπτολογίας στὴ Σορβόνη ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε τὸ 1990. Κατὰ τὰ ἔτη 1964-1990 διετέλεσε Διευθυντὴς Σπουδῶν στὴν École pratique des Hautes Études καὶ ἀπὸ τὸ 1979 ἕως τὸ 1990 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Αἰγυπτολογίας στὸ Collège de France.

Τὸ ἐπιστημονικὸ καὶ κοινωνικὸ κύρος τοῦ κ. Leclant, ἀνανακλάται στὸ πλῆθος τῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν καὶ τῶν διασήμων Ἀκαδημιῶν τῶν ὁποίων εἶναι μέλος. Εἶναι Grand Officier τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς καὶ φέρει καὶ ἄλλα μεγάλα, γαλλικὰ καὶ ξένα, παράσημα.

Ἡ ἐπιστήμη τὴν ὁποία καλλιεργεῖ ὁ κ. Leclant ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στὸν Ἡρόδοτο καὶ στὸν *αἰγύπτια λόγος* του (2, 5-182). Ὁ πατέρας τῆς ἱστορίας (pater historiae), ὅπως τὸν ὀνόμασε ὁ Κικέρων (*De Legibus* 1, 5), ταξίδεψε τὸ 460 π.Χ. στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ἔμεινε ἀρκετὰ, καὶ οἱ πολὺτιμες σελίδες ποῦ ἀφιέρωσε στὴν περιγραφὴ τῆς χώρας, στὰ ἴθνη τῶν ἀνθρώπων καὶ στὴν ἱστορία τῆς, δείχνουν τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ αὐτὴ παρουσίαζε γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ἐνδιαφέρον ἔμπρακτο ποῦ δημιούργησαν στὴν

Αίγυπτο μὲ τὰ χρόνια μία ἀκμαία ὑλικά καὶ πνευματικά μικρὴ Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἄρχισε νὰ φθίνει μόλις τὸ 1952 μὲ τὸ κίνημα τοῦ Nasser.

Τὸ ἀνασκαφικὸ καὶ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ κ. Leclant ἀφορᾷ τὸν φαραωνικὸ πολιτισμὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν ἱστορία της, ἰδιαίτερα τῆς 25ης δυναστείας, τῆς λεγόμενης αἰθιοπικῆς, καὶ τὸν μεροῦτικὸ πολιτισμὸ, δηλαδὴ ἐκείνον ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴ χώρα ποὺ ὀρίζεται ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς Νεῖλο, Ἀτβάρα καὶ τὸν Κυανὸ Νεῖλο, χώρα ὃ ὁποία ἀποτελεῖ μέρος τῆς Αἰθιοπίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ δημοσιευμένες μελέτες τοῦ κ. Leclant καλύπτουν τὴν αἰγυπτιακὴ γραφὴ καὶ ἐπιγραφικὴ, δηλαδὴ τὰ κείμενα τῶν πυραμίδων ἀλλὰ καὶ τὴν μεροῦτικὴ γραφὴ, γραφὴ ἀφρικανικὴ πολὺ κοντινὴ στὴν αἰγυπτιακὴ. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐνδιαφέροντός του γι' αὐτὴν, ὅτι τὰ θέματα ἐρεύνης της ἐπανερχοῦντα τακτικὰ μέσα στὰ δημοσιεύματά του. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἱστορία, ἀκόμη ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ ταφικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Αἰγύπτου, ἡ ἐπίδραση τῆς Αἰγύπτου στὴν τέχνη, εἰδικότερα μάλιστα στὴν εἰκονογραφία καὶ τὴν ἐθνογραφία ἀποτελοῦν θέματα περισπούδαστων μελετῶν του. Μιὰ γρήγορη θεώρηση τῶν δημοσιευμάτων τοῦ κυρίου Leclant ἀποκαλύπτει ὅτι τὰ ἐπιστημονικὰ ἐνδιαφέροντά του ἐκτείνονται ἀκόμη στὴ φιλοσοφία καὶ τὴ μεταφυσικὴ – πάντα στὰ πλαίσια τῆς ἐρεύνης τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου – στὸν ἰδιωτικὸ βίον, στὴ νομισματικὴ καὶ στὴ γλυπτικὴ, στὴ φιλολογία καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ, στὴν ἱστορία, στὴ γεωγραφία. Ἀλλὰ καὶ ἡ προϊστορία τῆς Νουβίας καὶ τῆς Αἰθιοπίας εἴλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον του, καθὼς καὶ ἡ χριστιανικὴ τέχνη στὴν Αἰθιοπία. Τὸ κριτικὸ του πνεῦμα φανερώνεται στὶς ἄφθονες παρουσιάσεις βιβλίων ποὺ κάνει, τακτικότητα, στὴν Académie des Inscriptions et Belles Lettres καὶ στὶς βιβλιοκρισίες ποὺ ἀποτελοῦν θετικότητας συμβολὲς στὴν ἐπιστήμη.

Ἕνα ἀκόμη ξεχωριστὸ πεδίο ἐπιστημονικῆς δράσης τοῦ κ. Leclant εἶναι ἡ ἔρευνα τῆς αἰγυπτιακῆς θρησκείας καὶ τῶν θεοτήτων της. Ἡ θρησκεία αὐτὴ εἶναι συνδεδεμένη γεωγραφικῶς καὶ κοινωνικῶς μὲ τὴ φαραωνικὴ Αἴγυπτο, ἀλλὰ κατὰ παράδοξο τρόπο ἢ λατρεία ὀρισμένων θεοτήτων της ἀπλῶ-

θηκε πέραν τῆς Αἰγύπτου, σ' ὅλη τὴν ἑλληνορωμαϊκὴ Μεσόγειο, καὶ ἔφθασε ὡς τὴ μακρινὴ Παννονία, στὶς ὄχθες τοῦ Ρήνου καὶ στὰ ὄρια τῆς ρωμαϊκῆς Ἀγγλίας. Στὸν κλάδο αὐτῆς τῆς ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Αἰγύπτου λατρείας τῶν αἰγυπτίων θεῶν ὁ κ. Leclant εἶναι πρωτοπόρος, τὰ σχετικὰ δημοσιεύματά του εἶναι πολλὰ καὶ ἀποτελοῦν τὴ βάση γιὰ κάθε νέα μελέτη καὶ ἔρευνα γιὰ τὶς Ἴσιακὲς λατρεῖες, ὅπως λέγονται.

Πολὺ σημαντικὸ εἶναι τὸ μέρος τοῦ ἔργου τοῦ κ. Leclant ποὺ ἀφορᾷ στὴν ἱστορία τῶν Ἀκαδημιῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν. Τελευταῖο σχετικὸ ἔργο ποὺ ἔγινε ὑπὸ τὶς ὀδηγίες του, εἶναι τὸ τρίτομο σὲ μεγάλο σχῆμα μὲ τίτλο *Le second siècle de l'Institut de France*. Ἀφορᾷ τὴν περίοδο 1895-1995 καὶ περιέχει τὶς βιογραφίες ὅλων τῶν μελῶν τοῦ Institut de France, τακτικῶν καὶ ξένων, μιᾶς ὀλόκληρης ἑκατονταετίας. Ἀποτελεῖ τὸ ἔργο ἓνα μνημεῖο γνώσεων, καθὼς μέσα σ' αὐτὸ περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἐργογραφία τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, δηλαδὴ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ἐπιστημονικῆς βιβλιογραφίας ἑκατὸ ἐτῶν ποὺ καλύπτει εὐρύτερα τὴν ἀρχαιογνωσία. Ἄλλὰ καὶ τὰ προσωπογραφικὰ κείμενα ποὺ δημοσιεύει ὁ κ. Leclant εἶναι συνεχῆ καὶ ἀφθονα καὶ μ' αὐτὰ διασώζει τὴ μνήμη σημαντικῶν προσώπων τῆς ἐπιστήμης.

Ἐντελῶς πρόσφατο ἔργο, ποὺ ἔγινε ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Leclant καὶ ἐκδόθηκε τοῦτο τὸν Ὀκτώβριο, εἶναι τὸ *Dictionnaire de l'Antiquité* (2.358 σελίδες, Presses Universitaires de France) στὸ ὁποῖο γίνεται διαπραγμάτευση τῶν σημαντικότερων θεμάτων ποὺ ἀφοροῦν τὴν Αἴγυπτο, τὴ Μεσοποταμία, τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Ρώμη. Ὁ ἴδιος ὁ κ. Leclant εἶπε ὅτι ἡ ἐτοιμασία τοῦ ἔργου αὐτοῦ πῆρε 12 χρόνια!

Κατὰ τὴν παραμονή του στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ 16 μέχρι 19 Ὀκτωβρίου, ὁ κ. Leclant ἐπισκέφθηκε τὸ μέγαρο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ τὸν Μαραθῶνα, τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἱεροῦ στὴν Μπρεξίτσα (Μικρὸ ἔλος), τὸ μουσεῖο τοῦ Μαραθῶνος, τὸν Τύμβο καὶ τὸ πεδίο τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, ποὺ ἔχει μεταβληθεῖ σὲ ἐγκαταλελειμμένο ὀλυμπιακὸ λεμβοδρόμιο.

B.X.II.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

Σήμερα 4 Δεκεμβρίου, ημέρα Κυριακή και ώρα 10 π.μ. έγινε Έκτακτη Γενική Συνέλευση τών εταίρων της έν' Αθήναις Αρχαιολογικής Έταιρείας στη μεγάλη αίθουσα του μεγάρου της, Πανεπιστημίου 22, Αθήναι. Προσηλθαν οί κατωτέρω αναφερόμενοι όνομαστικώς ώς ψηφίσαντες

Άφου τò Προεδρεϊò κατέλαβε τìς θέσεις του, ó Πρόεδρος της Συνέλευσης κ. Χαράλαμπος Κριτζάς, άφου κήρυξε τήν έναρξη της συνεδριάσεως, κάλεσε τόν Γενικò Γραμματέα του Συμβουλίου νά εκθέσει τὰ πεπραγμένα κατὰ τò διάστημα 16 Μαΐου - 3 Δεκεμβρίου 2005. Ό Γενικòς Γραμματεὺς εἶπε τὰ εξής:

«Οί τελευταῖες άρχαιρεσίες, γιά λόγους σέ όλους γνωστούς, έγιναν στίς 8 Δεκεμβρίου του 2002, καί ή τριετής θητεία του Συμβουλίου λήγει έπειτα άπό τέσσερις ήμέρες. Για τόν λόγο αυτόν δέν ήταν δυνατòν νά κάνουμε Τακτική Γενική Συνέλευση ή όποία κατὰ τόν Όργανισμό συγκαλεΐται έντòς του πρώτου τριμήνου κάθε χρόνου. Κατὰ τή σημερινή Έκτακτη θά άκούσετε σύντομη έκθεση της δραστηριότητας της Έταιρείας γιά τò διάστημα 16 Μαΐου - 3 Δεκεμβρίου χωρίς οικονομικό άπολογισμό γιά τò ίδιο χρονικό διάστημα, ό όποίος δέν είναι δυνατòν νά γίνει πρò της παρόδου της 31 Δεκεμβρίου.

Πρὶν εκθέσω ειδικότερα θέματα μνημονεύω, ότι κατὰ τò 2005 ή Έταιρεία στερήθηκε τήν παρουσία καί τή βοήθεια άρκετών εταίρων:

Στίς 3 Φεβρουαρίου 2005 άπέθανε ό καθηγητής της όδοντιατρικής του Πανεπιστημίου Όρέστης Λουρίδης, στίς 19 Μαρτίου ό άρχιτέκτων-καθηγητής Γεώργιος Δημητροκάλλης, στίς 22 Μαρτίου ό άκαδημαϊκòς καθηγητής της άρχιτεκτονικής Παύλος Μυλωνάς, στίς 12 Άπριλίου ό άρχιτέκτων Άνδρέας Λαζαρης, στίς 18 Ίουλίου ό ιστορικòς του Δικαίου, καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου Παναγιώτης Δημάκης, στίς 2 Αύγουστου ή Λήδα Νασούφη Κροντηρά, παιδα-

γωγός και συγγραφέας, κόρη της Ἀντιγόνης Μεταξᾶ (θείας Λένας), στις 26 Αύγουστου απέθανε ὁ Δημήτριος Πολέμης, ὁ ἀκάματος διευθυντής της Καϊρείου βιβλιοθήκης Ἄνδρου καὶ ιστοριοδίφης καὶ στις 22 Ὀκτωβρίου ἡ καθηγήτρια Πανεπιστημίου Χρυσούλα Καρδαρά.

Στὸ διάστημα τῶν ἑξὶ μηνῶν ποὺ μεσολάβησε ἀπὸ τὴν προηγούμενη συνέλευση ἐκδόθηκαν νέα σπουδαιότατα βιβλία, ποὺ ἀποτελοῦν μεγάλη πρόοδο στὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας. Πρῶτο ἐκδόθηκε τὸ βιβλίο τῆς καθηγήτριας κυρίας Μαρίας Παντελίδου Γκόφα μὲ τίτλο, *Τόπι Μαραθῶνος. Τὸ πρωτοελλαδικὸ νεκροταφεῖο*. Εἶναι ἡ δημοσίευση τῆς μεγάλης ἀνασκαφῆς τοῦ Σπύρου Μαρινάτου τῶν ἐτῶν 1970-1974, τὴν ὁποία μελέτησε ἡ κυρία Παντελίδου καὶ ἐπανεξέτασε ἀνασκαφικῶς τὰ τελευταῖα χρόνια. Τὴν ὀφειλὴ ποὺ δὲν πρόλαβε νὰ ἀποδώσει ὁ ἀνασκαφέας, ἐκπλήρωσε ἡ μαθήτριά του καὶ διάδοχός του στὸ Πανεπιστήμιο.

Δεύτερο ἐκδόθηκε τὸ βιβλίο τῆς καθηγήτριας κυρίας Στέλλας Δρούγου μὲ τίτλο, *Βεργίνα. Τὰ πύλινα ἀγγεῖα τῆς Μεγάλης Τοῦμπας*. Γνωρίζετε ὅτι ἡ κεραμικὴ ποὺ βρέθηκε σιτοὺς τάφους καὶ τὴν ἐπίχωση τοῦ τύμβου τοῦ τάφου τοῦ λεγόμενου τοῦ Φιλίππου στὴ Βεργίνα, ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴ χρονολόγηση τῶν μνημείων ποὺ καλύπτει. Τὸ ἔργο ποὺ ἐκδόθηκε τὸ περίμεναν μὲ ἀνυπομονησία οἱ εἰδικοί, ἀρχαιολόγοι καὶ ιστορικοί. Τὴ δαπάνη γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τῆς κυρίας Δρούγου, ὡς καὶ τοῦ λίγο παλαιότερου βιβλίου τῆς κυρίας Χρυσούλας Παλιαδέλη γιὰ τὴν τοιχογραφία τοῦ κυνηγιοῦ στὸν τάφο τοῦ Φιλίππου, κατέβαλε τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, χάρις στὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως κ. Χρήστου Ζαχόπουλου.

Τρίτο βιβλίο εἶναι τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Cornell κ. Kevin Clinton, *Eleusis. The Inscriptions on Stone. Documents of the Sanctuary of the two Goddesses and Public Documents of the Deme*. Πρόκειται γιὰ τὴν ὀριστικὴ καὶ συνολικὴ δημοσίευση τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἐλευσίνος ποὺ εἶχαν βρεθεῖ κατὰ τὶς ἀνασκαφές τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπὸ τὸ 1882 καὶ μετὰ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα τόμο κειμένου καὶ ἓνα τόμο πινάκων.

Ἡ ἐργασία τῆς ἐκτυπώσεως ἄρχισε τὸ 1999 καὶ τελείωσε μόλις πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες. Παρουσίασε μεγάλες δυσκολίες στὴ στοιχειοθεσία καὶ τὴν ἐπιμέλεια λόγῳ τῶν ἑκατοντάδων ἀρχαίων κειμένων ποὺ περιέχει, τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τους καὶ λόγῳ τῆς διαμονῆς τοῦ κ. Clinton στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ ἡ Ἑταιρεία προσφέρει στοὺς ἀρχαιολόγους, τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς φιλόλογους μιὰ νέα μεγάλη συλλογὴ ἱστορικῶν κειμένων μεγάλης ἀξίας. Σύντομα θὰ ἀκολουθήσῃ ὁ δεῦτερος τόμος μὲ τὰ ἱστορικὰ σχόλια.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀκόμη παράδειγμα, ὅτι ἡ Ἑταιρεία δὲν ξεχνᾷ τίς ἐπιστημονικὲς ὀφειλές της καὶ τίς συμπληρώνει ὅταν οἱ συνθήκες εἶναι κατάλληλες. Πέρασαν 123 χρόνια ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἐλευσίνος. Ἐργάστηκαν γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ ἱεροῦ ὁ Δημήτριος Φίλιος, ὁ Ἄνδρέας Σκιαῶς, ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουσιώτης, ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς, ὁ Ἰωάννης Τραυλός, ὅλοι μακριὰ μας τώρα. Τὰ βουβὰ 123 χρόνια δείχνουν ὡς ἡ Ἑταιρεία νὰ εἶχε ξεχάσει τὸ ἔργο της, πράγμα ποὺ δὲν συνέβαινε, γιὰ τὸ 1991 ἐκδόθηκε τὸ ἔργο τοῦ Δημοσθένους Ζιρώ, *Ἡ κύρια εἴσοδος τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος*, τὸ 1999 τὸ βιβλίον τῆς Κωνσταντίνης Κόκκου-Βυριδῆ, *Πρώτες πύρες θουῶν στὸ Τελεστήριον τῆς Ἐλευσίνος* καὶ τώρα οἱ ἐπιγραφές ἀπὸ τὸν κ. Kevin Clinton.

Τέλος ἀνατυπώθηκε τὸ γνωστὸ βιβλίον τοῦ Ἄνδρέα Ἐυγγόπουλου, *Σχεδιάσμα τῆς Θρησκευτικῆς Ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἄλωση*, ἔργο ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1957 καὶ ἀνατυπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1999. Ἡ σημερινὴ ἔκδοσή του εἶναι δευτέρη ἀνατύπωση.

Ἄλλα νέα δημοσιεύματά μας εἶναι τὰ τεύχη Ἰουνίου καὶ Ὀκτωβρίου τοῦ *Μέντορος* μὲ ὕλη ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ ποὺ ἐνδιαφέρει κάθε φιλάρχαιο καὶ ἀρχαιολόγον.

Στὶς 2 Νοεμβρίου ἄρχισαν τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς Διδασκαλίας τῆς Τέχνης. Τὸ πρόγραμμα τὸ ἔχετε λάβει. Εἶναι σειρὰ δώρων μαθημάτων γιὰ τὴν Ἀρχαιολογία τοῦ Αἰγαίου. Ἡ παρακολούθησή τους εἶναι ἐπὶ πληρωμῇ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν μέγας. Τοῦτο δείχνει τὴ φήμη καὶ τὸ κύρος τῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀπὸ τοὺς κατ' ἐξοχὴν ἀρμόδιους καὶ εἰδικούς ἀρχαιολόγους.

Ὅπως εἶχε εἰπωθεῖ στὴ Συνέλευση τοῦ Μαΐου, οἱ σχέσεις τῆς Ἑταιρείας μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ ἔχουν ἀποκατασταθεῖ καὶ ἤδη ἔχει ἐκδηλωθεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ὑπουργείου ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Ἡ *Κοινωνία τῆς Πληροφορίας* ἐπίσης ἐνέκρινε τὸ πρόγραμμά μας τῆς ἠλεκτρονικῆς δημοσίευσης τοῦ φωτογραφικοῦ μας ἀρχείου, φυσικὰ μὲ μεγάλες περικοπές, γιὰ τὸ αἴτημά μας, ὅπως θυμᾶστε, εἶχε ἀπορριφθεῖ ἀπὸ τὴν προηγούμενη κυβέρνησι. Τώρα μᾶς δίδονται χρήματα ἀπὸ τὰ περισσεύματα.

Κατὰ τὴν τριετία ποὺ πέρασε τὸ Συμβούλιο παραμερίζοντας ἀπὸ τὴ μνήμη του τὰ ὅσα εἶχαν γίνει τὸ 2002 ἀφιέρωσε τὶς προσπάθειές του στὴν οἰκονομικὴ ἀνόρθωση τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴ συνέχιση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ ἐπιστημονικοῦ τῆς ἔργου. Οἱ ἀνασκαφές, οἱ ἐκδόσεις, τὰ μαθήματα, οἱ διαλέξεις, τὸ ἀρχεῖο, ἡ ἔκθεση τῶν κειμηλίων μας, ἡ βιβλιοθήκη μας, ὅλα ἀποβλέπουν στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴ βοήθεια τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων, κάτι ποὺ δὲν εἶναι πολὺ κατανοητό. Ἡ Ἑταιρεία ὅμως δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὶς τάσεις ποὺ ἐπικρατοῦν στὴν κοινωνία καὶ ἀπὸ σκοπιμότητες ποὺ δὲν ὠφελοῦν τὴν ἐπιστὴμη καὶ δὲν μεταβάλλει οὔτε τοὺς σκοποὺς τῆς οὔτε τὴ μορφή τοῦ ἔργου τῆς. Ἐπιδιώκεται κάθε ἐνέργεια καὶ κάθε ἐκδήλωση τῆς Ἑταιρείας νὰ ὠφελεῖ εἰς τὸ διηνεκές, καὶ νὰ μὴν ἀποβλέπει σὲ πρόσκαιρες ἐντυπώσεις ποὺ γρήγορα θαμπώνουν καὶ χάνονται.

Πρὶν κλείσω τὸν σύντομο λόγο μου ἐκφράζω τὶς εὐχαριστίες μου, καὶ τὶς εὐχαριστίες τοῦ Συμβουλίου, πρὸς τὸν Πρόεδρο κύριο Ἐπαμεινώνδα Σπηλιωτόπουλο, γιὰ τὴν ἐπιστημοσύνη καὶ τὴν προσήλωσή του στὴ νομιμότητα ἢ Ἑταιρεία προχωρεῖ χωρὶς προβλήματα. Πιστεύω πὼς ὅλοι κατανοεῖτε ὅτι ἡ παρουσία ἐνὸς ἀνυπόκριτου νομικοῦ καὶ νομοδιδασκάλου στὸ Συμβούλιο ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴν προάσπιση τῶν συμφερόντων τῶν μνημείων καὶ τῆς Ἑταιρείας καὶ ἀπόλυτη ἐξασφάλιση τῆς νομιμότητος».

Μετὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἐκάλεσε τοὺς ἐταίρους νὰ ὑποβάλουν ἐρωτήσεις ἢ νὰ κάνουν παρατηρήσεις.

Ἐπειδὴ δὲν ζήτησε ἄλλος ἐταῖρος νὰ μιλῆσει, ὁ Πρόεδρος ἐρώτησε τοὺς ἐταίρους ἂν ἐγκρίνουν ἢ ἀπορρίπτουν τὰ πεπραγμένα τῆς περιόδου 16 Μαΐου - 3 Δεκεμβρίου 2005 ποὺ ἐξετέθησαν ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα, διευκρινίζοντας ὅτι ὁ ἀπολογισμὸς δὲν ἀφορᾷ στὴν οἰκονομικὴ διαχείριση.

Ἡ Συνέλευση μὲ ἀνάταση τῶν χειρῶν ἐνέκρινε ὁμόφωνα τὰ πεπραγμένα καὶ ἀπήλλαξε τὸ Συμβούλιο ἀπὸ κάθε εὐθύνη.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς Συνέλευσης ὁ Πρόεδρος κήρυξε τὴν ἔναρξη τῆς ψηφοφορίας γιὰ τὴν ἐκλογή Διοικητικοῦ Συμβουλίου γιὰ τὴν τριετία 2005-2008 καὶ ὄρισε ὡς ψηφολέκτες τὴν κυρία Παναγιώτα Σωτηρακοπούλου καὶ τὸν κύριο Κωνσταντῖνο Καλογερόπουλο.

Τὴν 1η ὥρα μ.μ. περατώθηκε ἡ ψηφοφορία. Ἐψήφισαν 163, οἱ κάτωθι:

1. Χριστόπουλος Παναγιώτης
2. Οἰκονόμου Ἡλίας
3. Ἀνδρειωμένου Ἀγγελικὴ
4. Βαγιακάκος Δικαῖος
5. Μαυρόγιαννης Διονύσιος
6. Κριμπᾶς Κωνσταντῖνος
7. Ἰακωβίδης Σπυρίδων
8. Μινώτου-Λαδᾶ Μαρία
9. Πάρδαλη Εἰρήνη
10. Λεονάρδου Μαγδαληνὴ
11. Παπανικολάου Ἐλένη
12. Καμπίτογλου Ἀλέξανδρος
13. Δοντᾶ Βιοβίζη Δόμνα
14. Γριτσόπουλος Τάσος
15. Χατζόπουλος Μιλτιάδης
16. Δανιὴλ Ἡρακλῆς
17. Γαλλῆς Κωνσταντῖνος
18. Τιβέριος Μιχαὴλ
19. Ἀγαλλοπούλου Πηνελόπη
20. Βλάχος Γεράσιμος
21. Δανιηλίδου Δέσποινα
22. Μποτοπούλου Καίτη
23. Σγούτας Βασίλειος
24. Κανίνιας Σπυρίδων
25. Ἰακωβίδου Ἀθηνᾶ
26. Κοκολάκης Μίνως
27. Καλογερόπουλος Κωνσταντῖνος
28. Πωλογιώργη Μέλπω
29. Λαγογιάννη Μαρία
30. Σωτηρακοπούλου Παναγιώτα
31. Μανουηλίδου-Χιτζανίδου Ἄννα
32. Βέλτσος-Λούβαρης Νικόλαος
33. Κοκκολιάδης Σπυρίδων
34. Ἀνδρεάδη Ἡλέκτρα
35. Kreeb Martin
36. Δοντᾶς Γεώργιος
37. Egon Ματρώνα
38. Ρήγας Κωνσταντῖνος
39. Πολυχρονάκου Σγουρίτσα Παναγιώτα
40. Ραυτοπούλου Ἐλεῖνα
41. Ἀραβαντινὸς Βασίλειος
42. Ἀλεξοπούλου Κατερίνα
43. Παπαδημητρίου Γραμμένου Ἄννα
44. Ζιρῶ Δημοσθένης
45. Βικέλα Εὐγενία
46. Μπροῦσκαρη Ἔρση
47. Κοζομπόλης Δημήτριος
48. Βελισσαρίου Παναγιώτης
49. Δεπάστας Νικόλαος
50. Κόνσολα Ντόρα
51. Κύρκου Μάρω
52. Βοκοτόπουλος Παναγιώτης
53. Πέννας Χαράλαμπος
54. Λεμπέση Ἀγγελικὴ
55. Μπροῦσκαρη Μαρία

56. Δεκουλάκου Ἰφιγένεια 57. Κουνουπιώτου Μανωλέσσου Ἐλένη 58. Eickstedt Klaus Valtin von 59. Γκιολῆς Νίκος 60. Κουτρούμπα Παπαμιχαὴλ Ἄννα 61. Κουτρούμπας Δημήτριος 62. Δημακοπούλου Καίτη 63. Μινῶτος Διονύσιος 64. Κυριαζή Ἡλέκτρα 65. Χρήστου Χρῦσανθος 66. Τουρτόγλου Μενέλαος 67. Οἰκονομίδου Μάντω 68. Δροσογιάννη Φανή 69. Τσάκος Κωνσταντῖνος 70. Λοῖζου Ἀλεξάνδρα 71. Παπαμιχαὴλ Μιχαὴλ 72. Παπαδημητρίου Κωνσταντῖνος 73. Βουτινᾶ Ἀναστασία 74. Οἰκονομάκου Μαρία 75. Χριστοπούλου Δωροθέα 76. Παπασταύρου Ἐλένη 77. Μαλαγαρδῆ Ἀθανασία 78. Λυκιαρδοπούλου-Πέτρου Μαρίνα 79. Τσοῦρτη Ἡὼ 80. Πλάτων Ἐλευθέριος 81. Σπηλιωτόπουλος Ἐπαμεινώνδας 82. Σταῖνχάουερ Γεώργιος 83. Φιντικᾶκης Νικόλαος 84. Κουκούλη-Χρυσανθάκη Χάϊδω 85. Ἡμελλος Στέφανος 86. Ἐτζέογλου Ροδονίκη 87. Δημακόπουλος Ἰορδάνης 88. Βασιλικῷ Ντόρα 89. Ἀβραμῆα Ἄννα 90. Σκορδᾶ Δέσποινα 91. Μαχαίρα Βασιλική 92. Κοκκοροῦ Ἀλευρᾶ Γεωργία 93. Παπαμαρινόπουλος Σταῦρος 94. Δανασοῆς Ἀφεντάκης Ἀντώνιος 95. Φυλακτόπουλος Ἀλέξης 96. Μαρθάρη Μαρίζα 97. Πετράκος Βασίλειος 98. Σχοινωτάκης Ἐμμανουὴλ 99. Τσιριγώτη Δρακωτοῦ Ἰωάννα 100. Νίνου Αἰκατερίνη 101. Κοντορίνη Βάσα 102. Παπαποστόλου Ἰωάννης 103. Σακελλαράκη-Σαπουνᾶ Ἐφη 104. Παπαντωνίου Ροζαλίνδη 105. Σακελλαράκης Ἰωάννης 106. Μιχαλᾶ Νίκη 107. Γκίκας Ἐμμανουὴλ 108. Χατζημυχᾶλης Ἰωάννης 109. Σιαφάκας Ἀναστάσιος 110. Μανέας Χρῆστος 111. Benvenuti Alberto 112. Μπρατζιώτου Λούση 113. Γούναρης Ἀλέξανδρος 114. Γιαμαλάκης Στέφανος 115. Λῶλος Ἰωάννης 116. Θέμελης Πέτρος 117. Τσαῖμου Κωνσταντίνα 118. Δεσπίνης Γεώργιος 119. Δεσπίνη Αἰκατερίνη 120. Χαμπούρη Χρυσή 121. Πιπλῆ Μαρία 122. Ρωμοπούλου Αἰκατερίνη 123. Σακελλαρίου Μιχαὴλ 124. Γουλανδρῆ Αἰκατερίνη 125. Παντελίδου Γκόφα Μαρία 126. Καράγιωργα Θεοδώρα 127. Μυλωνᾶς Κωνσταντῖνος 128. Βουδούρογλου Ξενοφῶν 129. Τουράτσογλου Ἰωάννης 130. Κούσουλας Φάνης 131. Παπανικολάου Ἰολάνδη 132. Γεωργίου Παῦλος 133. Βασιλικῷ Μαρία Μαρίνα 134. Τελεβάντου Χριστίνα 135. Πετρόχειλος Ἰωάννης 136. Τσαρούχας Βάγιας 137. Σούλη-Τζουβᾶρα Χρυσήϊδα 138. Χαλαζωνίτης Κίμων 139. Τσελίκας Παναγιώτης 140. Ζερβουδάκη Ἡὼ 141. Μαραγκοῦ Εὐαγγελία 142. Γραβάνη Κωνσταντίνα 143. Σαμπειάη Ραφαὴλ 144. Λαιμοῦ Ἄννα

145. Καλαμάκης Διονύσιος 146. Τουρναβίτου Ἰφιγένεια 147. Εὐαγγελάτος Σπύρος 148. Νικολόπουλος Παναγιώτης 149. Παλαιοκρassoῦ Λυδία 150. Κυπραίου Εὐαγγελία 151. Δαΐκος Γεώργιος 152. Ζαφειροπούλου Φωτεινή 153. Φάκλαρης Παναγιώτης 154. Ἀργυρόπουλος Τιμολέων 155. Δαΐκου Μαρία 156. Ἀραπογιάννη Ξένη 157. Κριτζᾶς Χαράλαμπος 158. Μουστάκα Ἀλίκη 159. Λαναρᾶ Χριστίνα 160. Μαζαράκης-Αἰνιὰν Ἰωάννης 161. Κορρῆς Γεώργιος 162. Καλοπίση-Βέρτη Σοφία 163. Τζαμτζῆς Ἰωάννης.

Στὴν κάλη βρέθηκαν 163 φάκελοι, μονογράφηκαν καὶ ἀριθμήθηκαν τὰ ψηφοδέλτια. Βρέθηκαν ἔγκυρα ψηφοδέλτια 162. Λευκὰ 10 (δέκα).

Ἔλαβαν:

Βοκοτόπουλος Παναγιώτης, 134 (ἑκατὸν τριάντα τέσσερις), Δημακόπουλος Ἰορδάνης, 134 (ἑκατὸν τριάντα τέσσερις), Κανίνιας Σπυρίδων, 123 (ἑκατὸν εἴκοσι τρεῖς), Μινῶτος Διονύσιος, 127 (ἑκατὸν εἴκοσι ἐπτά), Οἰκονομίδου Μάντω, 130 (ἑκατὸν τριάντα), Παπαποστόλου Ἰωάννης, 133 (ἑκατὸν τριάντα τρεῖς), Πετράκος Βασίλειος, 135 (ἑκατὸν τριάντα πέντε), Σπηλιωτόπουλος Ἐπαμεινώνδας, 132 (ἑκατὸν τριάντα δύο), Θέμελης Πέτρος, 5 (πέντε), Κριτζᾶς Χαράλαμπος, 3 (τρεῖς), Ζερβουδάκη Ἡώ, 2 (δύο), Ἰακωβίδης Σπύρος 2 (δύο), Σακελλαράκης Ἰωάννης, 2 (δύο), Ἀραβαντινὸς Βασίλειος, 1 (μία), Βασιλικῷ Θεοδώρα, 1 (μία), Γκιολῆς Νικόλαος, 1 (μία), Δεκουλάκου Ἰφιγένεια, 1 (μία), Δεληβορριᾶς Ἄγγελος, 1 (μία), Δεσπίνης Γεώργιος, 1 (μία), Δοντιᾶς Γεώργιος, 1 (μία), Δρούγου Στέλλα, 1 (μία), Λαμπρινουδάκης Βασίλειος, 1 (μία), Λεμπέση Ἀγγελική, 1 (μία).

Κατόπιν τῆς διαλογῆς ποὺ ἀναφέρεται παραπάνω ἐκλέγονται κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας οἱ ἑξῆς ὁκτώ:

1. Πετράκος Βασίλειος
2. Βοκοτόπουλος Παναγιώτης
3. Δημακόπουλος Ἰορδάνης
4. Παπαποστόλου Ἰωάννης
5. Σπηλιωτόπουλος Ἐπαμεινώνδας
6. Οἰκονομίδου Μάντω
7. Μινῶτος Διονύσιος
8. Κανίνιας Σπυρίδων

Τὸ πρακτικὸ τοῦτο διαβάστηκε, ἐπικυρώθηκε καὶ ὑπογράφεται ὡς ἑξῆς:

Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ὁ Πρόεδρος
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΡΙΤΖΑΣ

Ὁ Ἀ΄ Γραμματεὺς
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Οἱ ψηφολέκτες

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΣΩΤΗΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΤΡΙΕΤΙΑΣ 2005-2008

Κατὰ τὶς ἀρχαιρεσίαις τῆς 4ης Δεκεμβρίου 2005 ἐκλέχθησαν ὡς μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ σειρὰν οἱ κύριοι Βασίλειος Πετράκος, Παναγιώτης Βοκοτόπουλος, Ἰορδάνης Δημακόπουλος, Ἰωάννης Παπαποστόλου, Ἐπαμεινώνδας Σηλιωτόπουλος, ἡ κυρία Μάντω Οἰκονομίδου, καὶ οἱ κύριοι Διονύσιος Μινῶτος καὶ Σπυρίδων Κανίνιας.

Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαση τοῦ Συμβουλίου τὴν 5 Δεκεμβρίου ἐκλέχθησαν ὡς Πρόεδρος ὁ κ. Ἐπαμεινώνδας Σηλιωτόπουλος, ὡς Ἀντιπρόεδρος ἡ κυρία Μάντω Οἰκονομίδου, ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς ὁ κ. Βασίλειος Πετράκος καὶ ὡς μέλη, γιὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ Συμβουλίου κατὰ τὸ ἄρθρο 9 τοῦ Ὁργανισμοῦ, οἱ κυρίες Ντόρα Βασιλικῶ, Μαρία Οἰκονομάκου καὶ Ἑλένη Παπασταύρου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΟΓΔΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΜΕΝΤΩΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ. Σελίδες 1-2, 117-118, 157-158.

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ. Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, 'Η 'Αρχαιολογία της Ψυττάλειας 33-72. Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Πώς βλέπουμε τὸ μνημειακό μας παρελθὸν σήμερα 183-192.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ. ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ, 'Η 'Αρχαιολογία τῶν Furtwängler: 86-92. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗ, 'Ο Χρῆστος Τσοῦντας: 119-128. ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΥΝΤΑ, Αἱ Ταναγραῖαι κόραι: 129-140. Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, 'Η λεηλασία τῆς Τανάγρας καὶ ὁ Παναγιώτης Σταματάκης: 141-150. Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Τὸ Θηροεῖο: 151-153. ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΥΝΤΑ, Κρίση γιὰ τὸν 'Αναστάσιο 'Ορλάνδο: 181-182. Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, 'Αντιθέσεις μεταξύ 'Αστυνομίας καὶ Πιπτάκη: 193-196.

ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ

ΚΩΣΤΗ ΔΑΒΑΡΑ, Νέαρχος ὁ Λάτιος: 159-169.

ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Τὸ πρῶτο δημόσιο σῆμα στὴ Νέα 'Ελλάδα: Τὸ μνημεῖο τοῦ Καραϊσκάκη στὸ Νέο Φάληρο: 3-32.

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, 'Η ὁδὸς Τσοῖτσα ἄλλοτε: 93-95.

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, 'Εκθεση φωτογραφιῶν στὴν 'Εταιρεία: 73-80. ΝΤΟΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ, Βιβλιαγορὰ στὴν 'Εταιρεία: 81-85. Πρακτικὸ τῆς Α' Τακτικῆς Γενικῆς Συνέλευσης τῆς 15 Μαΐου 2005: 96-116. Δωρεά: 154. *A Lexicon of Greek Personal Names*: 154. Πρόγραμμα μαθημάτων 2005-2006 τῆς Σχολῆς Διδασκαλίας τῆς 'Ιστορίας τῆς Τέχνης: 155-156. Προσφορά: 158. Διάλεξη: ΒΑΣΙΛΗ ΣΓΟΥΤΑ, Χρῶμα καὶ 'Αρχιτεκτονική: 170-180. Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, 'Ο Jean Leclant ἐπίτιμος ἀντιπρόεδρος τῆς 'Εταιρείας: 197-199. Πρακτικὸ 'Εκτάκτου Γενικῆς Συνελεύσεως: 200-207.

ΣΤΕΛΛΑΣ ΔΡΟΥΓΟΥ

ΒΕΡΓΙΝΑ
ΤΑ ΠΗΛΙΝΑ ΑΓΓΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥΜΠΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

ΜΕΡΟΣ Α

- I. ΤΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΙΓΩΝ. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
- II. Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥΜΠΙΑ. 1. Γενικά χαρακτηριστικά. 2. 'Ο τάφος I («της Περσεφόνης»). 3. 'Ο τάφος II (του Φιλίππου). 4. 'Ο τάφος III («του Πρίγκιπα»). 5. Οί πλινθόκτιστοι τάφοι 1979 I-III καὶ ἡ πυρὰ-τάφος 1980-1. 6. 'Αγγεία ἀπὸ τὴν ἐπίχωση τῆς Μεγάλης Τούμπιας.
- III. ΤΑ ΚΛΑΣΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΤΑΦΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΙΓΩΝ. 1. 'Η ἀνασκαφή τοῦ Μ. 'Ανδρόνικου. 2. 'Η ἀνασκαφή τοῦ Φ. Πέτσα. 3. 'Ο τάφος τοῦ οἰκ. Μπλούκα (ἀνασκαφή τοῦ Δ. Παντερμαλή).

ΜΕΡΟΣ Β

- I. Η ΚΕΡΑΜΙΚΗ. 1. Τὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεία. 2. Τὰ μελαμβαφή ἀγγεία. 3. Οἱ ψευδοκυπριακοὶ ἀμφορεῖς. 4. Τὰ ἑλληνιστικὰ ἀγγεία. 5. Οἱ λύχνοι. 6. Τὰ ἀλάβαστρα.
- II. ΤΑ ΤΑΦΙΚΑ ΕΘΙΜΑ
- III. ΤΑ ΑΛΛΑ ΚΤΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΑΦΩΝ
- IV. ΣΥΝΟΨΗ
- Summary
- Συνομογραφίες - Βιβλιογραφία
- Εύρετήριο

Σχήμα 21×28 ἐκ.
Σελίδες 204, εἰκόνες 168

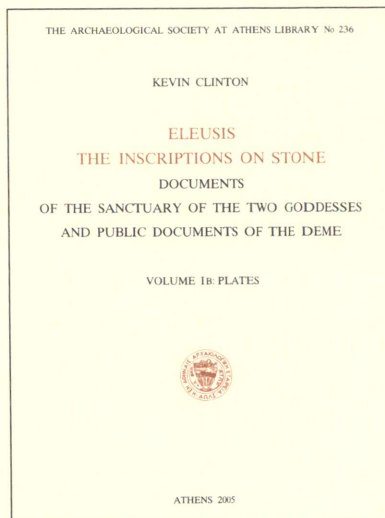
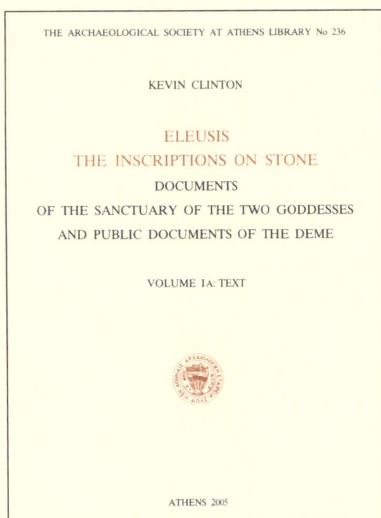
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

KEVIN CLINTON

ELEUSIS
THE INSCRIPTIONS ON STONE

DOCUMENTS

OF THE SANCTUARY OF THE TWO GODDESSES
AND PUBLIC DOCUMENTS OF THE DEME

686 ἐπιγραφές
520 σελίδες - 307 πίνακες

Σχήμα 21×28 ἐκ.

Διατίθεται στην Ἀρχαιολογική Ἑταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 - Fax 210 3644996 - archetai@otenet.gr - www.archetai.gr.
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.